

Opinnäytetyö (YAMK)
Kulttuuriala, Taiteen uudet kontekstit

2020

Riikka Siirala

VAUVAT JA VANHUKSET YHTEISEN TAIDEKOKEMUKSEN ÄÄRELLÄ

– ikäpolvien kohtaamisia BabyTango-esityksessä

Riikka Siirala

VAUVAT JA VANHUKSET YHTEISEN TAIDEKOKEMUKSEN ÄÄRELLÄ

– Ikäpolvien kohtaamisia BabyTango-esityksessä

Opinnäytetyössä analysoidaan kirjoittajan tekemää taiteellisesta työtä vauvakatsojille ja vanhuksille. Työssä tarkastellaan työskentelytapaa, jolla tekijä on Loiske Ensemble -ryhmänsä kanssa tehnyt taide-esityksiä vauvakatsojille sekä sitä, miten nämä lähestymistavat soveltuvat myös vanhuksille. Tapausesimerkkinä toimii BabyTango-tanssiesitys vauvoille ja vanhuksille sekä sen esitykset hoivayhteisöissä vuosina 2018–2019.

Vauvoille ja vanhuksille tehtävät yhteiset taide-esitykset ovat harvinaisia. Ne vastaavat inhimilliseen tarpeeseen kohdata eri ikäisinä ja tuovat taide-elämyksiä sellaisille kohderyhmille, joille niitä on harvoin tarjolla. Työssä tutkitaan ikäpolvien kohtaamisen merkitystä taide-esityksessä.

Tutkimusaineistona käytetään BabyTango-esitykseen osallistuneen senioritalon ohjaajan ja esityksen taiteilijan haastatteluja sekä ryhmäkeskustelua vauvaperheiden ja vanhusten kanssa. Aineistona toimivat myös tekijän omat kokemukselliset havainnot ja muistot esitystilanteista sekä kirjalliset lähteet.

Tutkimus tuottaa tietoa siitä, miten tällaisen esityksen kautta voidaan vahvistaa ikäpolvien välistä vuorovaikutusta ja kohtaamista ja näin saavuttaa yhteisyyden kokemus eri ikäpolvien välillä. Tutkimus esittää, että moniaistinen, sanaton ja koskettava taidekokemus luo mahdollisuuden merkityksellisiin kohtaamisiin.

Opinnäytetyö toimii tutkimuksellisenä taustatyönä Loiske Ensemblen seuraavaa vauvoille ja vanhuksille tehtävää Vahva ja hellä -esityshanketta varten.

ASIASANAT:

ikäpolvien välinen taidekokemus, vauvat, vanhukset, taidetta hoivayhteisöissä, sukupolvet, ikäpolvet, kulttuurihyvinvointi

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master of Culture and Arts, Contemporary Contexts of Arts

2020 | 49 pages, 4 pages in appendices

Riikka Siirala

BABIES AND OLD PEOPLE EXPERIENCING ART TOGETHER

– Generations meet in a BabyTango performance

The thesis analyses the author's artistic work for audiences of babies and old people. The thesis demonstrates the method used by the author and her Loiske Ensemble when they create art performances for babies and how their approach can be adapted to old people. As a case example the thesis uses a BabyTango dance performance for babies and old people, and the performances the group had in nursing homes in 2018-2019.

An art performance produced particularly for both babies and old people is uncommon. This type of a performance answers the human need to meet at different ages. Art performances are seldom offered to audiences of babies and old people. The thesis studies the significance of the meetings of different generations in an art performance.

The research material consists of interviews with a senior center instructor who took part in a BabyTango performance, a BabyTango artist, and with a group of old people and families with babies. Also the author's personal experiences, observations and memories from the performances as well as literary sources are used.

The thesis provides us with knowledge of how a dance performance can strengthen the interaction and communication between generations and thus helps to achieve an experience of unity between generations. The thesis shows how a multisensory, speechless and touching art experience may give a way to significant encounters.

The study also provides the Loiske Ensemble with base information for a forthcoming production for babies and old people, a performance called Strong and Tender.

KEYWORDS:

art experience between generations, babies, old people, art in nursing homes, generations, health and wellbeing

SISÄLTÖ

| | |
|---|-----------|
| 1 JOHDANTO | 6 |
| 1.1 Tutkimus ja sen metodit | 8 |
| 1.2 Opinnäytetyön rakenne | 9 |
| 1.3 Aiheeseen liittyvää muuta tutkimusta | 10 |
| 2 ALUKSI | 12 |
| 3 BABYTANGO HOIVAYHTEISÖISSÄ – TEKIJÄN SILMIN | 15 |
| 3.1 Mikä on BabyTango? | 15 |
| 3.2 Esiityksen elementit | 16 |
| 3.3 Hoivayhteisöt esityspaikkoina | 18 |
| 3.4 Esiityksen vastaanotto hoivakotikontekstissa tekijän silmin | 21 |
| 4 HAASTATTELUAINEISTO – KOKEMUKSIA BABYTANGOSTA | 24 |
| 4.1 Kommunikoinnin tavat ja kohdeyleisön reaktiot BabyTango-esityksessä | 25 |
| 4.2 Ikäpolvien kohtaamisen merkitys – kohtaaminen taiteen kautta | 27 |
| 4.3 Käytännön näkökohdat ikäpolvien kohdatessa | 28 |
| 4.4 Esiintyjän näkökulma | 30 |
| 4.5 Kehittämisideat ikäpolvien kohdatessa esityksen kautta | 31 |
| 5 YHTEENVETOA JA KATSAUS TULEVAAN | 33 |
| 5.1 Vuorovaikutussuhteet BabyTangossa ja yhteisyyden kokemus | 34 |
| 5.2 Tanssin potentiaali – neurotiede ja kinesteettinen empatia | 37 |
| 5.3 Miksi tällaista esitystoimintaa tarvitaan? | 39 |
| 5.4 Kasvu esiintyjänä – haasteet hoivakotiympäristössä esiinnyttäessä | 40 |
| 5.5 Mitä kohtaamisella saavutetaan? | 41 |
| 5.6 Tulevaisuuden visiot – Vahva ja hellä | 43 |
| 5.7 Covid-19 -pandemian vaikutus ikäpolvien kohtaamiseen hoivayhteisöissä | 44 |
| 5.8 Kehittämistyö | 45 |
| LÄHTEET | 47 |

LIITTEET

Liite 1. BabyTangon käsiohjelmatiedot

Liite 2. BabyTangon kohtaustuettelo

KUVAT

| | |
|--|----|
| Kuva 1. BabyTango. Kuvassa muusikko Mari Kätkä, tanssija Riikka Siirala sekä Miska-vauva. Kuva: Eleonoora Mikkola. | 15 |
| Kuva 2. BabyTangon elementit. Kuva: Dorit Salutskij. | 16 |
| Kuva 3. Yhteistanssit. Kuva: Dorit Salutskij. | 18 |
| Kuva 4. Yleisön keskittyneisyys. Kuva: Dorit Salutskij. | 21 |
| Kuva 5. Kohtaaminen. Kuva: Dorit Salutskij. | 23 |
| Kuva 6. Yleisön reagointia. Kuva: Dorit Salutskij. | 26 |
| Kuva 7. Vauvojen ihailua. Kuva: Dorit Salutskij. | 27 |
| Kuva 8. Ikäpolvet kohtaavat. Kuva: Dorit Salutskij. | 30 |
| Kuva 9. Vuorovaikutussuhteet BabyTangossa. Piirros: Riikka Siirala. | 36 |
| Kuva 10. Empaattinen vuorovaikutus. Kuva: Eleonoora Mikkola. | 38 |
| Kuva 11. Katsojiin samastuminen ja sen vaikutus esitykseen ja esiintyjään esitystilanteessa. Kaavion ulkoasu: Hanna Westerberg. (Lehtonen 2015, 210–11.) | 41 |
| Kuva 12. Elämänkaari. Kuva: Dorit Salutskij. | 42 |

1 JOHDANTO

Olen työskennellyt tanssitaiteilijana vuodesta 2002. Kun sain ensimmäisen lapseni vuonna 2005, minussa heräsi idea tehdä tanssiesitys vauvaikäisille. Siitä asti olen toiminut vauvoille tehtävän esittävän taiteen parissa niin esiintyjänä kuin koreografina. Toimin taiteellisena johtajana perustamassani Loiske Ensemblessa, joka tekee tanssiesityksiä kaikkein pienimmille katsojille. Viime vuosina kohtaamiset ovat laajentuneet vauvaperheistä myös vanhuksiin, ja samalla kulttuuritalot ja teatterit esiintymisympäristöinä ovat osin vaihtuneet hoivayhteisöihin. Kahden eri-ikäisen kohderyhmän, vauvojen ja vanhusten, yhteen tuominen sekä heidän kanssaan olevien vanhempien ja hoivahenkilökunnan mukanaolo on saanut minut pohtimaan ikäpolvien välisen kohtaamisen edellytyksiä sekä merkittävyyttä. Tätä matkaa kuvaan tässä tutkielmassani, joka toimii samalla opinnäytetyönäni Turun Taideakatemian YAMK-tutkintoon johtavassa Taiteen uudet kontekstit -koulutuksessa.

Aiempi opinnäytetyöni ”Tanssia vauvoille – vauvatanssiesitysten ulottuvuudet ja vuorovaikutus niissä” (Siirala 2012) käsitteli siihen mennessä tekemiäni Loiske Ensemblen vauvoille suunnattuja tanssiteoksia, niiden ulottuvuuksia ja vuorovaikutusta. Työssä kartoitettiin myös vauvaikäisille tehtyä esitystoimintaa ja sen nuorta traditiota Suomessa. Käsillä oleva opinnäytetyö on jatkoa edelliselle ja ottaa tarkasteluun vauvaesitykset uudessa kontekstissa: hoivakotiympäristössä vanhusyleisön kanssa.

Tämän opinnäytetyön tapausesimerkkinä toimii Loiske Ensemblen BabyTango-tanssiesitys vauvoille ja vanhuksille ja sen esitykset hoivayhteisöissä vuosina 2018–2019. BabyTango -tanssi- ja musiikkiesitystä on esitetty ensin vauvayleisölle mm. kulttuuritaloissa ja teattereissa ja sen jälkeen hoivayhteisöissä, joissa yleisönä ovat olleet vauvat ja vanhuksat yhdessä. BabyTangon esitykset hoivayhteisöissä ovat osoittaneet, miten tärkeää ikäpolvien välinen kohtaaminen on. Ilahduttavaa on ollut huomata, miten palkitsevia nämä kohtaamiset ovat olleet sekä vanhuksille, vauvoille, vanhemmille, hoivahenkilöstölle, vanhusten omaisille kuin myös esiintyjille. Myös oma tekijyyteni ja taiteilijuuteni on saanut vanhuskatsojien ja hoivakotikontekstin myötä uusia näkökulmia. Oma esiintyjän ja koreografin perspektiivini on kasvanut ja laajentunut koko elämänkaaren mittaiseksi.

Ikäpolvien väliset kohtaamiset ovat harventuneet Suomessa viimeisten vuosikymmenten kuluessa. Isovanhemmat asuvat yhä harvemmin samassa asunnossa lastenlastensa kanssa.

Ikäpolvien väliset kohtaamiset rikastuttavat elämää ja antavat ymmärrystä ihmisenä olemiseen. Parhaimmillaan näissä kohtaamisissa ikäpolvien arvostus toisiaan kohtaan lisääntyy. Tutkielmani tuo näkökulmia ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen ongelmaan, jossa sukupolvet ovat arkisessa elämässä erillään toisistaan eikä luontevia kohtaamisen paikkoja ole.

Oma kokemukseni on, että kulttuuri- ja taidetarjonta yhteiskunnassamme on edelleen pääosin suunnattu ikäryhmittäin kulutusikäisille katsojille: lapsille 3-vuotiaasta ylöspäin, nuorille, aikuisille sekä niille eläkeläisille, jotka pääsevät vielä itse liikkumaan taiteen äärelle. Taidekokemuksia on harvoin tarjolla heille, jotka eivät omin avuin pääse taiteen äärelle: vauvaikäisille perheineen sekä hoivalaitosten vanhuksille. Havaintojeni mukaan vauvoille tehty ja suunnattu vauva- tai tanssiteatteri on ilmiönä edelleen tuore, eikä sen merkitystä ja mahdollisuuksia aina ymmärretä täysin. Vauvoja ei mielletä taiteesta nauttiviksi subjekteiksi, joilla olisi tarpeeksi kykyä ottaa taide-elämys vastaan. Vanhusten luo hoivalaitoksiin taas ei ole houkuttelevaa viedä esityksiä, kun tilat ovat usein ahtaat ja puutteelliset esitystoiminnan kannalta eikä esityksistä ole totuttu maksamaan. Vauvat ja vanhukset kuuluvat molemmat yhteiskuntamme hiljaisiin, jotka eivät pidä ääntä oikeuksistaan.

Tutkielmassani tuon esiin sitä taiteellisen työn lähestymistapaa, millä Loiske Ensemblen BabyTango-esitys on rakennettu. Esityksessä kommunikoidaan liikkeen, äänen ja musiikin keinoin, aisteja herätellen, sanattomasti, ilmein ja elein. Pohdin työssäni sitä, miten nämä keinot palvelevat sekä vauva- että vanhusyleisöä molempien ryhmien erityislaadun huomioiden. Esittelen myös haasteet ikäpolvien välisessä kohtaamisessa. Mitä kaikkea tulisi huomioida, kun tuo vauvat ja vanhukset yhteen saman taidekokemuksen äärelle?

Tutkimusaineistona käytetään BabyTango-esitykseen osallistuneen senioritalon ohjaajan ja esityksen taiteilijan haastatteluja sekä ryhmäkeskustelua vauvaperheiden ja vanhusten kanssa. Aineistona toimivat myös omat kokemukselliset havaintoni esitystilanteista. Havainnot ovat subjektiivisia ja perustuvat omiin muistoihini esityksistä ja niiden kulusta. Tutkielmassani käytän myös muita kirjallisia lähteitä.

Tässä työssäni pyrin BabyTango-esityksen kontekstissa vastaamaan kysymyksiin: Miten saavutetaan yhteisyyden kokemus eri ikäpolvien välillä taiteen keinoin? Mitkä taiteelliset keinot palvelevat parhaiten tällaista kohtaamista ja näiden kahden kohderyhmän välistä vuorovaikutusta? Mitä kohtaamisella saavutetaan? Miksi kohtaaminen on tärkeää? Onko taiteella erityinen potentiaali tässä kohtaamisessa?

Opinnäytetyö toimii tutkimuksellisenä taustatyönä Loiske Ensemblen seuraavaa vauvoille ja vanhuksille tehtävää Vahva ja hellä -esityshanketta varten.

1.1 Tutkimus ja sen metodit

Pertti ja Annikki Järvinen määrittelevät ”Tutkimustyön metodeista” (2004, 75) tapaus- eli case-tutkimuksen niin, että siinä tarkastellaan yhtä tai useampaa tapausta, jossa tiedonhankintatapoina toimivat esimerkiksi haastattelut, havainnointi, kyselyt ja arkistomateriaalin käyttö (Järvinen & Järvinen 2004, 75–82). Opinnäytetyöni on tapaustutkimus, jossa käsitellään BabyTango-esitystä hoivayhteisöissä ja siihen liittyviä useita esityskertoja. Tiedonhankintatapoina toimivat haastattelut, ryhmäkeskustelu, oma havainnointi sekä kirjalliset lähteet. Tapaustutkimukseni on BabyTango-esitystä ja esitystapahtumaa kuvaileva, ja se antaa tietämystä siitä, millaisista elementeistä vauvoille ja vanhuksille tarkoitettu BabyTango-esitys koostuu, millaisia vuorovaikutussuhteita se sisältää ja millaisia reaktioita se herättää katsojissaan. Esitystä havainnoidaan eri näkökulmista, ja tutkielman pyrkimyksenä on tarkastella ja tuoda esiin esitystä moninäkökulmaisesti. Opinnäytetyössäni en pyri luomaan teoriaa, mutta haluan avata tässä tarkasteltavassa tapauksessa Loiske Ensemblen esitystyötä ja sen mahdollisuuksia hoivayhteisöissä.

Toteutin haastattelut teemahaastatteluina. Teemahaastatteluissa käytin joka haastattelussa samoja teemoja ja samanlaista kysymysrunkoa suunnaten sitä kuitenkin aina kyseisen henkilön viitekehykseen. Osa haastatteluista oli enemmän keskustelevia ja osa taas enemmän perinteisen haastattelun muotoisia. Ryhmäkeskustelu eteni hieman erilaisin kysymyksenasetteluin, mutta teemat olivat kuitenkin samoja. Haastattelujen jälkeen olen litteroinut haastattelut ja ryhmäkeskustelun ja jäsentänyt materiaalia teemojen ympärille tiivistäen niistä olennaisen tiedon. Kaikilta haastatelluilta ja ryhmäkeskusteluun osallistuneilta olen saanut luvan käyttää aineistoa opinnäytetyössäni. Haastatellut asiantuntijat esiintyvät opinnäytetyössäni omalla nimellään, ryhmäkeskustelun osallistujat puolestaan anonymisti.

Kerron tutkielmassani myös omakohtaisesti BabyTango-esityksen elementeistä, esityksen kulusta, esiintyjyydestä sekä hoivayhteisökiertueen esityksistä. Olen havainnoinut esityshetkiä esiintyjän näkökulmasta ja menetelmänä on ollut tarkastella omaa työskentelyäni muistelemalla ja siitä kirjoittamalla. Olen kirjoittaessani käyttänyt tukena esityksen videotallennetta. Tutkielmassani olen pyrkinyt erottamaan omat havaintoni haastateltujen havainnoista. Keskityn

opinnäytetyössäni nimenomaan BabyTango-esitykseen ja sen ulottuvuuksiin vauva ja vanhus - kontekstissa. Jos lukija on kiinnostunut syvemmin vauvoille suunnatuista esityksistä ja niiden ulottuvuuksista, aiempi opinnäytetyöni (Siirala 2012) tuo aiheeseen lisää näkökulmia.

Kuvat opinnäytetyössäni ovat kahden eri valokuvaajan ottamia. Valokuvaaja Eleonoora Mikkola otti BabyTango-esityksen kuvat esiintyjistä ja vauvasta esityksen markkinointia varten. Valokuvaaja Dorit Salutskij kuvasi BabyTangon esitystä vauva- ja vanhusyleisölle helsinkiläisessä seniorikeskuksessa keväällä 2019. Kuvat esityksestä seniorikeskuksessa julkaistaan opinnäytetyössäni seniorikeskuksen sekä kuvissa näkyvien perheiden luvalla.

1.2 Opinnäytetyön rakenne

Luvussa kaksi pohdin syitä ja seurauksia sille, että ikäpolvet ovat erillään toisistaan nyky-Suomessa. Avaan myös ikäpolven ja sukupolven käsitettä sekä pohdin vanhus-sanankäyttöä. Luvussa kolme kerron BabyTango-esityksestä ja sen hoivayhteisöesityksistä tekijälähtöisesti. BabyTango on lähtenyt liikkeelle omasta ajatuksestani ja halustani, ja olen ollut mukana esityksen synnyttäjänä, koreografina, esiintyjänä sekä tuotannollisena vastaavana alusta lähtien. Kerron esityksen vastaanotosta omien subjektiivisten havaintojeni kautta. Aineistona toimivat omat muistoni BabyTangon esityksistä hoivayhteisöissä vuosina 2018–19.

Luvussa neljä käyn läpi haastatteluaineistoa. Olen haastatellut opinnäytetyötäni varten BabyTangon hoivayhteisöesityksen nähnyttä helsinkiläisen palvelutalon vastaavaa ohjaajaa Veera Sillanpäättä. Sillanpää valikoitui mukaan haastatteluun, sillä hän suhtautui heti esitystä tarjotessani hankkeeseen hyvin positiivisesti ja kiinnostuneena. Sillanpään sanoin ”ikääntyneiden maailmaan kaivataan juuri uusia näkökulmia ja tekemisen meininkiä”. Sillanpää tuo mukaan tutkielmaani hoivayhteisön näkökulmaa. Lisäksi haastattelin BabyTangon toista tekijää, muusikkoa ja esiintyjää Mari Kätkää, joka on ollut tekemässä BabyTangoa alusta alkaen ja jakanut kanssani kaikki esityshetket sekä monet keskustelut esityksestämmme. Kätkä tuo tutkielmaani mukaan vahvan esityksen sisältä käsin kumpuavan tekijän äänen. Lisäksi pidin ryhmäkeskustelun helsinkiläisessä palvelutalossa erään BabyTangon esityksen jälkeen tammikuussa 2019. Keskusteluun osallistui kaksi hoivakodissa asuvaa vanhusta, asukkaiden ohjaaja sekä neljä äitiä vauvoineen. Toimin itse keskustelun moderaattorina yhdessä Osiris teatterissa toimivan Liisa Isotalon kanssa. Osallistujat olivat iältään 0–80-vuotiaita. Keskustelussa painottui vauvojen vanhempien ääni, sillä vanhukset olivat esityksen ja sen

jälkeisen seurustelun jälkeen jo varsin väsyneitä. Ryhmäkeskustelun fokuksena olivat juuri koettu esitys ja vastaavanlaisen vauvoille ja vanhuksille suunnatun esitystoiminnan kehittäminen. Ryhmäkeskustelussa painottuivat esityksen katsojan ja kokijan roolit.

Opinnäytetyötä tehdessäni etsin haastateltavia laajemmin myös kansainvälisen Small Size Network -verkoston kautta, johon myös Loiske Ensemble kuuluu. Verkosto koostuu eri puolilla maailmaa olevista 82 jäseneteatterista ja taiteilijasta, jotka työskentelevät pienille lapsille suunnatun esittävän taiteen parissa (Small Size Network 2020). Halusin kartoittaa alan kenttää laajemmin ja käydä keskustelua muiden sellaisten taiteentekijöiden kanssa, jotka ovat työskennelleet eri ikäpolvia yhdistäen. Vastaavaa vauvoille ja vanhuksille suunnattua esitystoimintaa tekevää ryhmää tai taiteilijaa oli kuitenkin tähän tarpeeseen vaikeaa löytää. Joitain satunnaisia vauvaperheitä ja vanhuksia yhdistäviä kokemuksia löytyi, kun kävin sähköpostilla kirjeenvaihtoa belgialaisen La Guimbarde teatterin johtajan Gaëtane Reginsterin kanssa. Heillä ikäpolvien väliset kohtaamiset olivat syntyneet sattumalta, kun vauvoille suunnattuihin työpajoihin tai esityksiin oli tullut mukaan isovanhempia. Kohtaamisista oli erittäin hyviä kokemuksia ja niitä oli aikomus jatkaa, mutta tällä hetkellä ei ollut rahoitusta panostaa nimenomaan ikäpolvia yhdistävään esitystoimintaan.

Haastattelin toisessa yhteydessä tanssitaiteilija Hanna Brotherusta, ja kysyin häneltä myös ikäpolvien kohtaamisesta tanssiesityksissä. Hanna Brotherus on yhdistänyt koreografin uransa aikana monissa tanssiteoksissaan eri-ikäisiä esiintyjä lapsista ikääntyneisiin. Otin Brotheruksen kommentteja tutkielmani loppupohdintaan mukaan tuomaan asiantuntijan ääntä nimenomaan tanssin kentältä.

Loppuluvussa vedän yhteen haastattelumateriaalin tuloksia, esitän päätelmiäni aiempiin tutkimuksiin viitaten, pohdin vuorovaikutusketjuja esityksemme vauva ja vanhus -kontekstissa ja kerron Loiske Ensemblen tulevasta esityshankkeesta. Pohdin myös Covid-19 -pandemian vaikutusta hoivayhteisössä toteutettavaan esitystoimintaan.

1.3 Aiheeseen liittyvää muuta tutkimusta

Taiteen ja kulttuurin vaikuttavuudesta on tehty useita tutkimuksia. Marraskuussa 2019 Maailman terveysjärjestö WHO julkaisi kattavan, yli 900 tutkimusjulkaisua kattavan meta-analyysin; raportin, joka tuo esiin taiteen moniulotteisia vaikutuksia hyvinvointiin (Fancourt &

Finn 2019). Hyviä tutkimustuloksia on saatu taiteen kokemisesta sekä vastaanottaen, katsoen, kuunnellen että tekijänä taidetoimintaan osallistuen (WHO 2019; Tanssin tiedotuskeskus 2019).

Suomessa toimiva Taideyliopiston koordinoima kuusivuotinen Arts Equal -hanke tutkii, miten taiteen julkiset palvelut voisivat vielä paremmin edistää tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa (Arts Equal 2020). Turun Ammattikorkeakoulussa toimii Taikusydän, taiteen ja hyvinvoinnin valtakunnallinen yhteyspiste. Taikusydämen tehtävänä on esimerkiksi kerätä ja välittää tietoa taiteen hyvinvointivaikutukseen liittyvistä tutkimuksista ja projekteista (Taikusydän 2020). Taikusydän on muun muassa julkaissut Liisa Laitisen kirjoittaman julkaisun ”Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua” (Laitinen 2017), joka kokoaa yhteen erilaisia tutkimusnäkökulmia taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin välisiin yhteyksiin.

Myös hoivalaitoksissa tehtyä taidetta on tutkittu jonkin verran Suomessa. Näyttelijä ja Kansallisteatterin Kiertuenäyttämön taiteellinen johtaja Jussi Lehtonen on tutkinut väitöstutkimuksessaan näyttelijän yleisökontaktia hoivalaitoksissa sekä oman esityskiertueensa että näyttelijäopiskelijoiden esitysten kautta. Hänen tutkimuksensa materiaalina oli Teatterikorkeakoulun näyttelijäopiskelijoiden yleisökontaktikurssin monologikiertue terveys- ja sosiaalialan laitoksissa ja vankiloissa. Lehtosen tutkimus pureutuu erityisesti näyttelijän ja yleisön väliseen kontaktiin, näyttelijän samastumiseen yleisöönsä ja siihen, miten samastuminen vaikuttaa esiintyjään sekä esitykseen. Lehtosen tutkimuksessa oli osallisena yleisöä niin vanhuksista vankeihin kuin kehitysvammaisista päihdekuntoutujiin. (Lehtonen 2015, 11.)

Tietooni ei ole tullut vastaavanlaisia vauvoja ja vanhuksia yhdistäviä taide-esityksiä, jossa taide olisi keskiössä. Ikäpolvien välisestä kohtaamisesta joko taidelähtöisten menetelmien keinoin tai muun yhteisen toiminnan kautta löytyy joitakin suomalaisia opinnäytetöitä sosiaalialalta sekä muutama väitöskirja. Viittaan seuraavassa luvussa Tuulikki Ukkonen-Mikkolan väitöskirjaan, jonka tutkimuskohteena oli lasten ja vanhusten yhteinen palvelukeskus ja siellä eri sukupolvien välillä tapahtuva yhteinen toiminta (Ukkonen-Mikkola 2011).

2 ALUKSI

Ikäpolvien kohtaamiset nyky-Suomessa eivät ole itsestäänselvyys. Suomalainen yhteiskunta on muuttunut viimeisen sadan vuoden aikana suuntaan, jossa isovanhemmat asuvat omissa talouksissaan ja lapset vanhempineen omissaan. Liikkuvan elämäntavan ja globaalin liikkuvuuden myötä välimatkaa voi olla isovanhempien, lasten ja lastenlasten välillä useita satoja tai tuhansia kilometrejä. Isovanhempien luona kyläillään järjestetysti, mutta he eivät välttämättä ole perheiden jokapäiväisessä elämässä läsnä niin kuin aiemmin maatalouteen perustuvan yhteiskunnan aikaan. Tämä on johtanut siihen, että monilla lapsilla ei ole luontevia kohtaamisia iäkkäiden ihmisten kanssa. Nykylapset elävät arkeaan usein omanikäistensä kanssa päivähoitossa, koulussa ja harrastuksissa ja kotona vanhempien kanssa.

Tuulikki Ukkonen-Mikkola toteaa väitöskirjassaan, että yhteiskunta ja kulttuuri luovat puitteet sille, miten lapsiin ja vanhuksiin suhtaudutaan. Tämänhetkisessä suomalaisessa yhteiskunnassa eri ikäryhmät toimivat omanikäistensä kanssa kukin omissa instituutioissaan: lapset päiväkodeissa ja kouluissa, aikuiset työpaikoilla ja vanhukset erilaisissa palvelukeskuksissa. (Ukkonen-Mikkola 2011, 11.)

Ikäpolvien erillään oloon on herätty monissa järjestöissä ja yhteisöissä, ja esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjestää Kylämummi ja -vaari -toimintaa, jossa vapaaehtoiset eläkeläiset viettävät aikaansa lasten kanssa erilaisissa kerhoissa, kouluissa, päiväkodeissa ja kirjastoissa (MLL 2018). Suomessa on joitakin hoivayhteisöjä, esimerkiksi Helsingin Seniorisäätiön yksiköt, jotka hyödyntävät sukupolvien välistä kohtaamista perhekerhojen kokoontuessa viikoittain yhteisön tiloissa. On myös joitakin lasten ja vanhusten yhteisiä palvelutaloja, joissa on päiväkotit ja palvelukeskus samassa rakennuksessa. Ukkonen-Mikkolan väitöskirjan tutkimuskohteena oli eri sukupolvien välillä tapahtuva toiminta yhteisessä palvelukeskuksessa. Lapsille sukupolvien kohtaaminen antoi merkityksiä mm. tukemalla lasten itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Kohtaamiset mahdollistivat erilaisuuden hyväksymistä ja kulttuuriin kiinnittymistä. Vanhuksille lasten kohtaaminen toi mm. emotionaalista sisältöä sekä myönteisiä vaikutuksia niin elämänlaadun kuin hyvinvoinninkin kannalta. Yhteisenä merkityksenä lapsille, vanhuksille, henkilökunnalle sekä lasten vanhemmille Ukkonen-Mikkolan tutkimuksesta nousi yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden kokemus. Tutkimuksesta voidaan päätellä, että lasten ja vanhusten vuorovaikutuksen mahdollistava kohtaaminen tuo kaikille osallisille myönteisiä merkityksiä. (Ukkonen-Mikkola 2011, 11, 157–168.)

Ikäpolvi vai sukupolvi – vanhus vai seniori?

Tässä tutkielmassani puhun ikäpolvien välisestä taiteesta, jossa kohtaavat eri-ikäiset ihmiset vauvasta vanhuksiin. Tähän skaalaan mahtuu monta sukupolvea. Vanhustyön keskusliiton julkaisun ”Ikäpolvien taju” tekijät jakavat sukupolvikäsitteen kahtia: perhesukupolviin ja yhteiskunnallisiin, kulttuurisiin ja historiallisiin sukupolviin ”joilla kuvataan suurin piirtein saman ikäisten ihmisten yhteneviä kokemuksia tai käsityksiä yhteiskunnasta, kulttuurista ja historiasta” (Saarenheimo ym. 2014, 7). Ajattelen BabyTango-esityksessä lähinnä eri-ikäisten välisiä kohtaamisia, vaikkakin joissain esityksissä on ollut mukana myös samaan perheeseen kuuluvien perhesukupolvien välisiä kohtaamisia. Yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti ajateltuna esityksessä kohtaavat hyvin monenlaiset sukupolvet. Ikääntyneitä voi olla monessa eri ikäpolvessa, samoin hoitajia, vauvojen vanhempia sekä vauvoja, jotka voivat olla iältään 0–2-vuotiaita. Ikäpolvien taju -julkaisussa tekijät määrittelevät ikäpolvikäsitettä niin, että se sisältää suurin piirtein samanikäisiä ihmisiä, joilla tämän perusteella voi olla maailmasta samantyyppisiä kokemuksia. Mutta kyse ei ole vain ikäryhmiin jaosta, vaan ajoittain ikäpolvi lähenee monimerkityksellistä sukupolven käsitettä. Selkeää rajaa näiden kahden välillä on mahdotonta vetää. (Saarenheimo ym. 2014, 7.)

Tässä tutkielmassani käytän iäkkäisiin ihmisiin viitatessani pääosin vanhus-sanaa. Ikääntyneet ihmiset ovat joukkona varsin epäyhtenäinen ryhmä, täynnä erilaisia ja eri-ikäisiä yksilöitä, jotka mieltävät itsensä nuoriksi, vanhoiksi tai jotain siltä väliltä. Ajattelen vanhuutta tässä kontekstissa ikään liittyvänä asiana. BabyTango-esityksen kohderyhmänä ovat nuoret ja vanhat ihmiset, vauvat ja vanhukset, molemmista elämän ääripäistä.

Vanhus-sanaan saattaa liittyä mielikuvia ja konnotaatioita ikälopusta ihmisestä, joka ei ole enää kenellekään hyödyksi. Mari Kätkä mainitsee mielipiteenään haastattelussa, että vanhus-sanaa käytettiin ennen lähes synonyymimerkityksessä sille, että ihminen ei pysty enää toimimaan (Kätkä 2019). Vanhus-sanana vähentynyt käyttö suomenkielessä juontanee murrokseen, jossa ihmiset elävät nykyään aiempaa vanhemmiksi ja ovat pitkään hyväkuntoisia. Kieliluotsi-palvelun kieliasiantuntija Jutta Posti kuvaa blogikirjoituksessaan muutosta niin, että monet vireät nykyläkeläiset eivät pysty samastumaan lapsuutensa vanhskuvaan hampaattomasta kuolemaa odottavasta sänkypotilaasta, koska eivät itse täytä näitä kriteerejä. Vanhus-sana on edelleen käytössä yleiskielessä, mutta osalle ihmisistä sanalla on huono kaiku, niin kuin useimmille muillekin vanhaa ihmistä kuvaileville sanoille. (Posti 2015.)

Tätä tutkielmaani varten kysyin eri yhteyksissä kohtaamiltani vanhemmilta ihmisiltä, millä nimellä he toivoisivat itseään kutsuttavan. Yksiselitteistä vastausta ei tullut. Toinen parjasi ikääntynyt-sanaa, toinen ei mieltänyt itseään ollenkaan vanhaksi, vaan toivoi kutsuttavan etunimellä, eräs puolestaan halusi tulla kutsutuksi eläkeläiseksi koska koki sanan neutraaliksi, toinen taas koki eläkeläinen-sanat viittaavan tulonmuodostukseen ja siten antavan erikoisen sävyn. Monille vanhus-sanat käyttö sopi, ja yllättävän monille oli aivan sama millä nimellä heitä kutsuttaisiin. Helsinkiläisen seniorikeskuksen vastaava ohjaaja Veera Sillanpää kertoo, että vanhus-sanaa ei juuri enää käytetä. Yleisesti käytössä ovat sanat "ikääntynyt" ja "ikäihminen". Myös seniori-sanaa käytetään nykyään paljon. "Eläkeläinen" on Sillanpään mukaan myös hyvä termi vähän nuoremmille ikääntyneille. Sillanpää korostaa, että oikean sanavalinnan käytössä tärkeintä on tilanneherkkyys. (Sillanpää 2019.)

Vanhus-sana on BabyTango-esityksemme kohdalla valikoitunut käyttöön siksi, että se toimii hyvin sanaparina vauva-sanat kanssa. BabyTangon muusikon Mari Kätän sanoin, "vanhus" on kaunis suomenkielinen sana ja olisi sääli, jos se unohtuu käytöstä (Kätä 2019). Posti toivoo myös, että vanhus-sana kokisi renessanssin uusien sukupolvien myötä. Nykylapsille "vanhus" tarkoittaa jo muuta kuin nykyvanhuksille. (Posti 2015.)

Olen huomannut, että yhteiskunnassamme suhtautuminen vanhuksiin on monin tavoin väheksyvää, ja käytti mitä nimitystä tahansa, vanhusten arvoasema tuntuu olevan heikko. Loppujen lopuksi ihmiset kokevat itsensä useimmiten yksilöinä, eivätkä identifioi itseään kovin helposti ikäryhmiin, varsinkaan, jos niihin liitetään negatiivisia sävyjä. Ikäpolvien taju -julkaisussa pohditaan myös iän monikerroksisuutta ja moniulotteisuutta. Vanhuuden stereotypiat edesauttavat lokerointia ja voivat pimittää sen moninaisuuden ja henkilökohtaisuuden, jota ikääntymisen kokemuksiin liittyy. (Saarenheimo ym. 2014, 13.)

3 BABYTANGO HOIVAYHTEISÖISSÄ – TEKIJÄN SILMIN

3.1 Mikä on BabyTango?



Kuva 1. BabyTango. Kuvassa muusikko Mari Kätkä, tanssija Riikka Siirala sekä Miska-vauva. Kuva: Eleonoora Mikkola.

BabyTango-tanssiesitys ja tanssit vauvaikäisille sai ensi-iltansa Hurraa!-festivaaleilla vuonna 2017 pääkaupunkiseudulla (ensi-ilta oli Kanneltalossa 19.3.2017). Esitys rakennettiin vauvayleisöä ja heidän perheitään ajatellen. Esityksen toteuttivat muusikko Mari Kätkä, joka vastasi esityksen musiikin suunnittelusta ja toteutuksesta, sekä tanssija Riikka Siirala, joka vastasi esityksen koreografiasta ja tanssista (Kuva 1). Ohjauskonsultaatiota saatiin ohjaaja Antti Larmolalta, ja puvustuksen toteutti Saija Siekkinen. BabyTango perustuu pääosin liikkeeseen ja haitarilla soitettuun tangomusiikkiin, mutta olennaista on myös rytmi ja vuorovaikutus yleisön kanssa.

Teemallisesti esitys käsittelee tangon keinoin vauvan ja vanhemman yhteyttä. Kuten vauvarjessa, myös tangossa viejän ja seuraajan roolit vaihtelevat. Välillä arjen tanssia ohjaa vanhempi, kun taas yhtäkkinen vauvan itku saa osat kääntymään pääläelleen vauvan viedessä tilannetta täysin. Tangossa ja vauvan kanssa dialogissa eläessä suuressa osassa ovat myös kuuntelu, tunteet, intensiivisyys, herkkyyys, sekä sanaton kommunikaatio. Esityksessä ei ole juonellista kertomusta, vaan dramaturgia etenee kappaleittain tunnelmasta toiseen. Esityksen lopussa on yhteistanssiosuus, johon koko yleisö voi osallistua haluamallaan tavalla.

Esityksen käsiohjelmatietoihin voi tutustua Liitteessä 1 ja BabyTangon kohtaustuetteloon Liitteessä 2.

3.2 Esityksen elementit

BabyTango-esityksen pääelementit ovat musiikki, liike ja vuorovaikutuksessa oleva ihminen. BabyTangossa liike on kauttaaltaan legatomaista ja noudattaa samaa rytmikkaa kuin esityksessä soitetuissa tangoissa. Liikkeessä ovat mukana myös tangomusiikista tulevat pysähdykset ja aksentit. Liikekieli on saanut vaikutteita tangon elementeistä kuten jalkojen maalailevista kuvioista lattiaan, pitkien ja lyhyiden askelten vuorottelusta, pidätyksistä sekä askelten rytmistä. Tanssissa korostuvat rytmissä etenevät jalat sekä ilmaisullinen käsien liike. BabyTangossa tanssi ja koreografia noudattavat aivan omaa logiikkaansa, ja esitys on luokiteltavissa nykytanssiksi, joka on saanut vaikutteita tangosta. Liikettä on eri tasoilla: vauvan tasolla lähellä lattiaa, vauvan kanssa lattialla istuvan aikuisen korkeudella sekä tuoleissa tai pyörätuoleissa istuvien vanhusten katseiden tasalla (Kuva 2). Tango on lähtökohtaisesti paritanssi, ja BabyTangossa tanssijan parina toimii useimmiten yleisö, rekvisiittana oleva ilmapallo, musiikki tai soittaja.



Kuva 2. BabyTangon elementit. Kuva: Dorit Saluts kij.

BabyTangon musiikissa pääosassa soi haitari. Musiikki koostuu argentiinalaisista ja suomalaisista tangoista sekä yhdestä esitykseen varta vasten sävelletystä tangosta. Esityksessä kuullaan myös esiintyjien laulamana Tangokavaljeeri-tango. Lisäksi äänimaisemassa on käsillä, suulla ja tangokengillä toteutettuja rytmiaputuksia, haitarin ”hengitysäntä” ja ilmapallon pumpun ääntä.

Tanssin ja musiikin lisäksi BabyTangossa korostuu ilmaisu inhimillisten eleiden ja ilmeiden kautta sekä suora kontakti yleisöön. BabyTangossa, kuten myös aiemmissa vauvoille suunnatuissa tanssiesityksissäni, suuressa osassa on näyttämöllisen toiminnan lisäksi esiintyjien läsnäolo ja vuorovaikutus yleisön kanssa. Läsnäolon ja vuorovaikutuksen kautta yleisö tulee osalliseksi esityksen maailmasta, ja tunne osallisuudesta kasvaa. Alle vuoden ikäiset vauvat ovat kiinnostuneita kommunikaatiosta ja ilahtuvat silminnähden kasvoista ja katsekontaktista esiintyjien kanssa. (Siirala 2012, 38, 44–45.)

Visuaalisena elementtinä toimii iso vaaleanpunainen ilmapallo, jota liikutellaan välillä ongenvavan päässä ja välillä tanssijan otteissa. Pallo symboloi useimmiten vauvaa. Myös tanssikengät, isot värikkäät sulat ja oranssi työkalupakki ovat osana esitystä toiminnallisena rekvisiittana. Päävärinä esityksessä on fuksianpunainen, joka toistuu tanssijan mekossa ja muusikon pääkoristeessa, ilmapallossa sekä sulissa.

BabyTangon esityksellisen osuuden jälkeen koittaa yleisöä osallistava osuus, yhteistanssit, johon koko yleisö kutsutaan tanssimaan (Kuva 3). Ideana on tanssia yhdessä omalla tavalla joko näyttämöllä tai omalla katsomopaikalla. Yhteistanssit kestävät useimmiten kolmen tangokappaleen ajan. Esiintyjät ohjeistavat muutamilla lauseilla tanssin kulkua, mutta muoto tanssissa on vapaa. Tanssihetki päättyy vapaaseen seurusteluun.



Kuva 3. Yhteistanssit. Kuva: Dorit Saluts kij.

3.3 Hoivayhteisöt esityspaikkoina

BabyTangoa esitettiin ensi-illan jälkeen ensin vauvaperheille lähinnä kulttuuritaloissa, asukastiloissa, teattereissa sekä festivaaleilla. Esitys rakennettiin niin, että se toimii päivänvalossa, esitystilan yleisvalossa tai teatterivaloilla valaistuna. Toisinaan yleisössä oli mukana myös isovanhempia. Tämän myötä me esiintyjät huomasimme esityksen sopivan erityisen hyvin myös vanhemmalle yleisölle, joille esityksen musiikki ja tango tanssina olivat erityisen tuttuja. Loiske Ensemblen *Zukkapaitupumbula*-esitys oli vierailut yhden kerran palvelutalossa vuonna 2014, ja tämä kokemus oli erittäin lupaava. Vanhukset ja vauvat tuntuivat toimivan yleisönä hyvin yhdessä. Tuohon aikaan emme kuitenkaan onnistuneet saamaan rahoitusta palvelutaloissa kiertämiseen, ja palvelutaloja oli vaikeaa saada ostamaan esitys normaalihinnalla. Vuonna 2017 saimme Taiteen edistämiskeskukselta apurahan neljään BabyTango-esitykseen hoivayhteisöissä, ja sen jälkeen saimme Alli Paasikiven säätiöstä tukea kahdeksaan hoivayhteisöesitykseen vuosiksi 2018–2019. Yksi esitys tehtiin ilman apurahaa. Tavoitteena oli nimenomaan ikäpolvien kohtaaminen esityksen kautta. Vuosina 2017–2019 esityksiä hoivakodeissa oli yhteensä 13.

Tarjosin esitystä erilaisille hoivayhteisöille pääkaupunkiseudulla pienellä omavastuuosuudella, mutta sain hyvin monista paikoista vastauksen, etteivät he ota lainkaan maksullisia esityksiä. Hoivayhteisöille on runsaasti ilmaista kulttuuritarjontaa erilaisten musiikkiopistojen tai harrasteryhmien tarjoamina, ja myös ammattilaisten esityksiä järjestetään, mutta ne ovat usein esimerkiksi apurahoin sponsoroituja. Kohtasin esitystä markkinoidessani sekä hyväksyvää innostusta että suoraa torjuntaa. Välillä torjunta johtui rahasta, välillä ajanpuutteesta tai siitä, että puhelimeen vastasi joku muu kuin asiasta päättävä henkilö. Toisinaan torjunta vaikutti johtuvan yksinkertaisesti kiinnostuksen tai arvostuksen puutteesta. BabyTangon esityskiertueelle valikoitui taide- ja kulttuurimyönteisiä hoivayhteisöjä yksityisissä ja julkisissa hoivalaitoksissa pääkaupunkiseudulla. Yhtenä kriteerinä oli soveltuva esitystila, joka tässä tapauksessa oli vähintään 4 x 5 metrin ala ilman huonekaluja. Koska isompi yhtenäinen tila ei hoivayhteisöissä ole itsestäänselvyys, rajasi tilanpuute joitakin tahoja pois. Esitystilana oli useimmiten ruokasali, kahvihuone tai muu mahdollinen monitoimisali, jonka tyhjensimme ennen esityksen alkua pöydistä, tuoleista ja muusta tavarasta.

Esityksiin kutsuttiin yleisöksi hoivakodin vanhuksia, heidän omaisiaan ja hoitajiaan ja vauvaperheitä kunkin hoivakodin lähialueilta. Vanhuksia oli esitystilasta riippuen 20–40 hlöä, ja vauvoja otettiin korkeintaan 15. Kun olimme esiintyneet pelkästään vauvaperheille, yleisöön otettiin korkeintaan 25 vauvaa. Vauvaperheille ja vanhuksille esitykset olivat ilmaisia, osa hoivayhteisöistä maksoi pienen esityskorvauksen, ja loput kulut katettiin apurahoin. Hoivayhteisöjen tilat olivat keskenään hyvin erilaisia, ja esitys sopeutettiin aina kulloiseenkin tilaan. Koska esitys toimii vuorovaikutuksen, yleisökontaktin, tanssin ja musiikin keinoin, ympäröivällä tilalla ei ole suurta merkitystä, ja BabyTango pystytään toteuttamaan hyvinkin erilaisissa tiloissa. BabyTango-esityksen muoto sallii vaihtelevuutta, ja tanssijana sopeutin koreografiaani kulloisessakin hetkessä käytettävissä olevaan tilaan. Esityksen runko on aina samanlainen, mutta jokainen esitys on omanlaisensa riippuen tilasta ja yleisön reaktioista.

Yllätyin siitä, että hoivakodeissa olevat vanhukset olivat usein todella huonokuntoisia ja hyvin vanhoja. Omassa lapsuudessani vanhainkodeissa ihmisten ikäkirjo oli muistikuvani mukaan laajempi, ja ihmiset olivat suhteellisen hyväkuntoisia. Nykyisen vanhustenhoidon periaatteiden mukaan (THL 2019) ihmistä hoidetaan mahdollisimman pitkään omassa kodissaan, johon järjestetään kotihoidon palveluita. Merkittävä osa esityspaikkojemme hoivakotien asukkaista liikkui avustetusti pyörätuoleilla ja oli yli 85-vuotiaita. Mukana esityksissä oli toisinaan myös sängypotilaita. Huomattavan usein kuoleman läheisyyden saattoi aistia, mikä toi

esitystilanteisiin erityistä herkkyyttä. Kerran esityspaikkaan saapuessamme ruumisauto ajoi juuri pihasta. Parhaimmillaan yleisön ikä vaihteli 2-viikkoisesta vauvasta 100-vuotiaaseen vanhukseen.

Yleisö pyrittiin sijoittamaan hoivayhteisöesityksissä niin, että vauvat vanhempineen istuivat eturivissä lattiatasolla ja vanhukset heidän takanaan tuoleilla tai pyörätuoleissa (Kuva 2). Ihannetapauksessa koko yleisö oli puolikaaren muotoisesti kahdessa rivissä näyttämöalan tasalla. Näin kaikilla oli jonkinlainen näköyhteys esiintyjiin, ja ainakin osa vanhuksista pystyi seuraamaan myös vauvoja esityksen aikana. Monissa esityksissä tällainen sijoittelu ei ollut mahdollista, jolloin osa vanhuksista nautti lähes pelkästään esityksen kuulokuvasta ilman näköyhteyttä esityksen tapahtumiin. Yleisö, niin vauvaperheet kuin vanhukset, otettiin vastaan henkilökohtaisesti heidän saapuessaan esitystilaan. Ihmisten asettauduttua paikoilleen aloitimme esittelemällä hoivakotiin saapuneet kunniavieraat eli vauvat. Tämä osuus oli uusi verrattuna aiempiin, vain vauvaperheille suunnattuihin esityksiin, ja syntyi spontaanisti ensimmäisissä hoivayhteisöesityksissä, joissa yleisön saapumista joutui välillä odottelemaan. Esittelykierroksella kaikilla vanhuksilla oli mahdollisuus nähdä kaikki mukana olevat vauvat ja kuulla heidän nimensä ja ikänsä. Tämä antoi uuden perspektiivin, kuinka vauvojen ikä lasketaan viikoissa tai kuukausissa, ja vanhusten vuosissa. Esittelykierroksen jälkeen esittelimme itsemme ja kerroimme yleisölle esityksen kulusta muun muassa sen, että esityksessä liikkuminen ja tanssiminen on sallittua, vauvat saavat liikkua esityksen aikana näyttämön etualalla ja että kaikki kutsutaan lopuksi yhteistansseihin.



Kuva 4. Yleisön keskittyneisyys. Kuva: Dorit Saluts kij.

3.4 Esityksen vastaanotto hoivakotikontekstissa tekijän silmin

Heti ensimmäisen hoivakotiesityksen myötä meille esiintyjille oli selvää, että esitys sopi erinomaisesti hoivayhteisöihin. Havaintojeni mukaan vanhuksat nauttivat silmin nähden paitsi itse esityksestä, myös vauvojen kohtaamisesta ja vauvojen reaktioiden seuraamisesta. Monien vanhusten kohdalla voisi sanoa, että he ikään kuin heräsivät nuokkuvasta olotilastaan nyt hetkeen. Monien katseet kohottuivat, ja kasvojen ilmeet kirkastuivat ja kääntyivät hymyyn. Tämän havainnon tein kaikissa esityksissä osalla vanhuksista.

Vauvojen reaktioita esitykseen kuvaisin sanoilla uteliaisuus, keskittyneisyys, intensiivisyys sekä läsnä oleminen. Huomionarvoista oli se keskittyneisyys, jolla useimmat vauvat seurasivat puolen tunnin mittaista esitystä (Kuva 4). Vauvat reagoivat koko kehollaan. Toiset kiinnittyivät selvästi enemmän musiikkiin, toiset liikkeeseen ja toiset väreihin tai rekvisiittaan. Esitys näytti aktivoivan erilaisia havainnoimisen tapoja (Koivusalo & Salenius 2012, 10-11): kinesteettinen, auditiivinen ja visuaalinen tapa havainnoida oli selkeästi nähtävissä esityksessä. Esityksissä oli mukana välillä myös taaperoita, jotka toisinaan matkivat liikkeitäni ja osallistuivat esitykseen tanssimalla mukana.

Vauvojen reaktiot hoivakodeissa nousivat merkityksellisemmiksi tai ainakin ne saivat suuremman arvon kuin aiemmin vain vauvoille suunnatuissa esityksissä. Kun joku vauva konttasi esiintyjien tilaan ja osallistui siten esitykseen, herätti tämä aina paljon ihastuneita tai uteliaita reaktioita vanhuksissa ja myös sanallista kommentointia. BabyTango-esityksessä vauvojen osallistuminen oli mahdollista esimerkiksi konttaamalla ja oleilemalla esiintyjien tilassa. Vauvojen interaktiot otettiin aina mukaan esityksen kulkuun. Usein esityksessä muutama vauva tuli tutkimusretkelle näyttämön puolelle joksikin aikaa ja palasi vanhempansa luokse hetken päästä. Vauvoja tuntui kiinnostavan tyhjä tila edessä, näyttämön tapahtumat, vaaleanpunainen leijuva ilmapallo, haitarimusiikki, tanssi, kaikki esityksen rekvisiitta sekä kontakti esiintyjien kanssa.

Esiintyjältä hoivakotiesitykset vaativat kahden eri kohderyhmän huomioon. Käytännön tasolla yleisöä oli tavanomaisiin BabyTango-esityksiin verrattuna kaksinkertainen määrä, ja alatasolla olevan vauvayleisön lisäksi vanhuksia saattoi olla laajaltikin esitystilan sivuilla ja takaosassa. Esiintyjän kannalta tämä vaikutti ennen kaikkea energian suuntaamiseen lähikontaktista kaikkein kauimmaisille katsojille ja intensiteetin kasvattamista suuremmalle yleisölle. Aiemmassa opinnäytetyössäni totean: ”Tärkein kommunikaation väline on ollut minulle esiintyjänä vauvatanssiesityksissä katseen kohdistaminen ja energian suuntaaminen vauvakatsojiin ja näin pyrkimys kohtaamisen tilaan yleisön kanssa” (Siirala 2012, 38). Tämän kommunikaatiotavan tärkeys vain vahvistui yhteisesityksissä vanhuksille ja vauvoille. Isompi yleisö haastoi entistä selkeämpään ja kohdistetumpaan ilmaisuun.

Vaikka BabyTangon hoivakotiesityksissä pääkohderyhmänä olivat vauvat ja vanhukset, myös vanhemmat ja hoivahenkilökunta olivat esityksissä erittäin suuressa osassa. Ilman heidän läsnäoloaan esitys ei olisi toteutunut. Monille vanhemmille hoivakotiin tuleminen vauvan kanssa oli uusi ja jännittävä kokemus. Määrittelin esitystä valmistaessamme, että esityksen ensimmäisten kymmenen minuutin täytyy olla sellaiset, että vanhemmat saavat rentoutua ja tuntea itsensä tervetulleiksi. Vauvan kanssa paikasta toiseen siirtymiset voivat olla vanhemmalle stressaavia, ja esitykseen tullessa monet jännittävät oman vauvan reagointia ja käytöstä. Hoivakotiin tuleminen itsessään voi olla jännittävää, kun ei tiedä millaisia vanhuksia siellä kohtaa ja miten vauvaan suhtaudutaan. BabyTangon esityksissä fokus oli kuitenkin alusta saakka yhteinen esitys, joka antoi luvan myös rentoutua nauttimaan musiikista ja tanssista. Havaintojeni mukaan monet vanhemmat pysyttelivät ennen esitystä vauvansa kanssa hieman etäällä vanhuksista, mutta esityksen aikana he olivat jo lähempänä ja yhteistanssiosuudessa

syntyi kohtaamisia lähietäisyydellä. Esityksen jälkeen tutustuttiin jo rennommin. Joillekin vanhemmille kohtaamiset vanhusten kanssa olivat luontevampia ja heistä huomasi, että vanhusten kanssa kommunikointi oli heille tuttua. He myös veivät vauvaansa vanhusten lähelle (Kuva 5).

Hoitohenkilökunta oli merkittävässä osassa sekä esityksestä viestimisessä ennakkoon että vanhusten saamisessa esityspaikalle. Pyysimme etukäteen hoitohenkilökuntaa jäämään esityksiin, sillä he tuntevat asiakkaansa ja pystyvät tarvittaessa auttamaan heitä esityksen aikana. Pyysimme hoitajia myös mahdollisuuksien mukaan tanssittamaan vanhuksia yhteistanssiosuuksissa ja monet näin tekivätkin. Ensimmäisten hoivayhteisöesitysten jälkeen kysimme palautekyselyissä hoitohenkilökunnalta ajatuksia esityksestämme. Ohessa on muutama luonnehdinta.

Asiakkaamme puhuivat esityksestä, ja varsinkin vauvoista monta päivää sen jälkeen. Oli hauska seurata vanhusten ilmeitä. Vauvat seurasivat teidän esitystä, ja meidän vanhusten katseet kohdistuivat etupäässä vauvojen reagointiin. Esitys oli mahtava, ja se tuotti siis iloa sekä vauvoille, äideille että ikääntyneille. (Hoivahenkilökunnalta saatu palaute 2018.)

Ihana vauvojen ja vanhusten kohtaamishetki. Monille asukkaille tuli mieleen omat lapset ja lapsenlapset ja kaipuu siitä. Yhteistyö toimii hyvin. Yleensä on aika vaikeata saada asukkaat kiinnostumaan ja pysyä paikallaan esityksen loppuun saakka, monilla on kiire lähteä pois heti esityksen alkuvaiheessa. BabyTangossa monet asukkaat eivät halunneet lähteä pois esityksen jälkeenkään. (Hoivahenkilökunnalta saatu palaute 2018.)



Kuva 5. Kohtaaminen. Kuva: Dorit Saluts kij.

4 HAASTATTELUAINEISTO – KOKEMUKSIA BABYTANGOSTA

Tässä luvussa avaan haastatteluaineistoa. Kaikissa haastatteluissa keskusteltiin seuraavista pääteemoista, jotka käsiteltiin suhteessa nähtyyn ja koettuun BabyTango-esitykseen:

1. Kommunikoinnin tavat BabyTangossa.
2. Ikäpolvien kohtaaminen taide-esityksen kautta.
3. Ikäpolvien kohtaamisen merkitys.
4. Huomioitavat käytännön asiat ikäpolvien kohdatessa.
5. Toiveet ja kehitysideat ikäpolvien kohdatessa.

Näiden teemojen lisäksi esitin joitakin tarkentavia kysymyksiä BabyTangon muusikolle Mari Kätkälle esiintyjän roolista sekä palvelutalon ohjaaja Veera Sillanpäälle hoivayhteisöjen näkökulmasta.

Kulttuuritarjonta hoivakodeissa

Helsinkiläisen senioritalon vastaava ohjaaja Veera Sillanpää kertoo, että on nähnyt kulttuuritarjonnan kasvamisen hoivayhteisöissä viimeisen viiden vuoden aikana. Sillanpään mukaan kulttuuriin on tarvetta kaikenikäisillä, eikä se vähene, kun muuttaa hoivapalveluiden piiriin. Kulttuurin on myös todettu lisäävän hyvinvointia ja sen vaikuttavuutta on jo tutkittu paljon. Myös taiteilijoiden taholta tarve on huomattu, ja tarjontaa on koko ajan enemmän. Sillanpään mukaan eniten tarjotaan musiikkiesityksiä, sitten teatteriesityksiä sekä runo- ja lausuntaryhmiä. Nämä ovat kenties perinteisimmät muodot, joita on hoivakodeissa nähty jo pitkään. Sillanpää kertoo musiikkiesitysten olevan ehdottomasti suosituin taidemuoto ja hän kuvaa musiikin voimaa valtavaksi. Musiikki tavoittaa, saa ihmiset liikkeelle ja osallistumaan. Sillanpää kertoo erityisesti nuorten hoitajien käyttävän musiikkia jonkin verran myös hoivatilanteissa, ja toivoo kulttuurielementtien laajempaa käyttöä ja hyödyntämistä hoivatyön arjessa. Sillanpää ei ole tavannut senioritalonsa kulttuuritarjonnassa viimeisen viiden vuoden aikana muita vauvoille ja ikääntyneille yhdessä tarjottuja esityksiä. Joitakin yhteisiä lauluhetkiä ikäpolvien välillä on ollut. (Sillanpää 2019.)

4.1 Kommunikoinnin tavat ja kohdeyleisön reaktiot BabyTango-esityksessä

Loiske Ensemblen vauvaesityksissä kommunikoidaan liikkeen, eleiden, äänen ja musiikin keinoin. Ilmaisua on pääosin sanatonta ja aisteja herättelevää. Haastatteluissa pohdittiin näiden elementtien toimivuutta vauva- ja vanhuskatsojien kohdalla sekä sitä, millaisia reaktioita BabyTango-esitys on herättänyt katsojissa.

Senioritalon vastaava ohjaaja Veera Sillanpää toteaa, että juuri tämänkaltaisen ilmaisu toimii erittäin hyvin ikäihmisille etenkin silloin, jos henkilöllä on sosiaalisia tai psykososiaalisia rajoitteita: ”Kaikki mikä on sanojen takana, toimii. Siitä alkaa tunnemuistojen herääminen.” (Sillanpää 2019). Hän kehuu haitaria oivalliseksi soitinvalinnaksi BabyTangossa, sillä se on monille ikäihmisille tuttu soitin, ja pelkkä haitarin ääni voi herättää muistoja ja tunteita. Sillanpää kehuu myös ammattimaista tapaa, jolla ikäihmiset otettiin BabyTango-esitykseen mukaan, sillä joskus puheeseen painottuvissa esityksissä näkee ”lapsellista” puhetta tai huutamista, mistä tulee kiusallinen olo ikäihmisten kohdalla. (Sillanpää 2019.)

Ryhmäkeskustelussa keskusteltiin juuri nähdystä esityksestä. BabyTango koettiin vauvoille sopivaksi; vauvat kuuntelivat, katselivat ja olivat kiinnostuneita esityksestä. Erityisesti mainittiin musiikki ja haitarimusiikki, joka miellytti sekä vanhuksia että vauvoja. Toinen ryhmäkeskustelun vanhuksista kertoi laulaneensa kaikki tangot esityksen mukana. Muina miellyttävinä asioina mainittiin tanssi, tunnelma, värit, kohtaaminen tanssikenkien kanssa sekä esiintyjän kontakti yleisöön. Esitys kohtasi yleisönsä hyvin ja se tuntui ilahduttavan molempia kohderyhmiä. Ja koska yleisössä oli mukana vauva, joka oli nähnyt esityksen jo aiemmin, keskustelussa sivuttiin myös sitä, että esityksen kokeminen muuttuu vauvan kasvaessa, ja eri kerroilla kiinnostavat eri asiat. (Ryhmäkeskustelu 2019.)

BabyTangon muusikko Mari Kätkä kuvailee vauvojen reagoitua herkäksi ja hienovaraisesti. Vauvat reagoivat kokonaisvaltaisesti ennen kaikkea muuhun kuin puheeseen. Pienen lapsen kommunikointi on kehollista, ja siihen liittyvät ilmeet, mimiikka, koko kehon käyttö ja todella rikas äänenkäyttö. Laitoshoidossa olevien iäkkäiden vanhusten (yli 85-vuotiaiden) arki-ilmaisua Kätkä luonnehtii kokemustensa perusteella kapeaksi: kommunikaatio kutistuu pikku-hiljaa, ja fyysinen ilmaisu ja mimiikka pienenevät, eivätkä tunteiden ääripäät useinkaan ole käytössä. Tavallinen puheen taso saattaa jäädä iäkkäiltä huomiotta, mutta iso liike, selkeä ääni ja rikas mimiikka herkistävät heidät esityksen ilmaisulle, sillä se poikkeaa arjesta. Kätkä kertoo, että esityksen jälkeen kuulee usein hoitajien sanovan vanhuksista: Hän ihan nousi, heräsi tai innostui

esityksen aikana! Monet ovat myös kertoneet huomioista, että esityksen jälkeen monet vanhukset ovat enemmän hereillä ja läsnä. Kätkä kertoo kuulleensa aika vähän sanallista palautetta ikäihmisiltä. Sen sijaan on todettu kokonaisvaltaista reagointia esimerkiksi kasvojen ilmeistä, hymyistä tai niin, että jonkun käsi lähtee tanssimaan (Kuva 6) tai joku suorastaan ”kasvaa pituutta” Kätkän sanoin esityksen taika on siinä, että se tuottaa sanatonta, kehollista ja kokonaisvaltaista reagointia ja ilmaisua. (Kätkä 2019.)

BabyTangoa Kätkä kuvaa taide-esityksen muodoksi, jossa vuorovaikutteisuus ja vapaus reaktioille on suuri ja kohtaaminen on isossa osassa. Vauva reagoi kaikilla tunteiden ääripäillä, ja vauvan kautta tunteiden ääripäät ovat näkyvissä ja sallittuja myös esityksen aikana. Tangoissa vähintään yksi fraasi resonoi yhtä tunnetta ja yhdessä musiikkikappaleessa voi tapahtua paljon variaatiota niin tunteen kuin äänensävyyn, tason tai voimakkuuden suhteen. Kokonaisvaltainen vauvoille ja vanhuksille tehty teos on ilmaisultaan laajaa, leveää ja monimuotoista. Esitys on arjen yläpuolelle kohotettu hetki, jossa pääpaino on ilmaisun kokemisen syventämisessä. (Kätkä 2019.)



Kuva 6. Yleisön reagointia. Kuva: Dorit Salutskij.

4.2 Ikäpolvien kohtaamisen merkitys – kohtaaminen taiteen kautta



Kuva 7. Vauvojen ihailua. Kuva: Dorit Salutskij.

Kysyttäessä BabyTango-esityksen annista vanhusyleisölle, Sillanpää nimeää oitis riemun, jonka näki ikäihmisistä, kun he kohtasivat pieniä vauvoja. Hän kuvaa esityksen vuorovaikutussuhteita ketjumaiseksi reaktioksi, jossa vanhukset seurasivat etupäässä vauvoja ja vauvat taas esityksen elementtejä. Ja jos jokin vauva äänteli tai itki, ikääntyneillä heräsi empatia ja voimakas tarve lohduttaa. Sillanpään mukaan esitys tarjosi ennen kaikkea pysähtymisen yhteisen asian äärelle sekä kokemuksen sukupolvien yhteisestä ketjusta ja sen katkeamattomuudesta. Sillanpää pohtii, että esityskokemus vahvistaa ympäröivään yhteiskuntaan ja ympäristöön kuulumista sekä tunnetta elämän jatkuvuudesta. Sillanpää mainitsee monilla vanhuksilla olevan vahva ulkopuolisuuden kokemus ja kuulumattomuuden tunne, koska kukaan ei ole kiinnostunut vanhuksista. (Sillanpää 2019.)

Ryhmäkeskustelussa osallistujat vaikuttivat olevan mielissään siitä, että tällaista eri ikäpolvia yhdistävää toimintaa järjestetään. Sitä on todella harvoin tarjolla. Vauvaperheiden motivaationa lähteä BabyTango-esitykseen oli halu antaa vauvoille aistielämyksiä ja uusia tuntemuksia sekä tuoda vaihtelua kotiympäristöön ja ihmisiin. Osalla äideistä oli myös halu tutustuttaa lapsi vanhoihin ihmisiin, jotta vauva ei alkaisi vierastaa vanhuksia. Esiin tuli myös se, että vanhemmilla on ollut halu mennä vauvan kanssa hoivakotiin ilahduttamaan vanhuksia, mutta ilman erityistä syytä ei ole tullut lähdettyä. Esitys antoi puitteet, rakenteen ja hyvän syyn vierailla palvelutalossa. Kaikki keskusteluun osallistuneet kokivat nauttivansa toistensa seurasta. Kaikki

vauvojen vanhemmat olivat samaa mieltä siitä, että esitykselle toi lisäarvoa se, että se koettiin hoivakotimiljöössä yhdessä vanhusten kanssa. Vanhukset pitivät siitä, että heidän kotiinsa tuli vauvoja vierailulle. Se on harvinaista ja se ilahdutti. Toinen esityksen nähneistä vanhuksista sanoi esityskokemuksen tuoneen mieleen omat lapset, lapsenlapset ja sen, miten aika kiittää nopeasti ohi. Hoitohenkilökunnan puolelta todettiin, että esityksen aikana monet vanhukset ihailivat vauvoja ja oikein janosivat kontaktia heihin (Kuva7). (Ryhmäkeskustelu 2019.)

Mari Kätkä kuvaa esityksen antia niin, että se tuo muutoksen arjen energiaan ja ilmaisuun. Esityksen kautta tuodaan näkyväksi pienen reaktion merkitys. Kun vauva kokonaisvaltaisesti keskittyy, kiinnostuu ja innostuu, se on niin maagista, että se imaisee mukaansa. Vanhukset seuraavat vauvojen reaktioita innoissaan. Kohtaamisen merkittävyyttä Kätkä luonnehtii näin: ”Ihminen haluaa tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi. Ne tarpeet pysyvät läpi elämän. Kohtaaminen vastaa näihin perusasioihin.” (Kätkä 2019).

Haastateltujen kanssa keskusteltiin myös ikäpolvien kohtaamisesta taide-esityksen kautta verrattuna muun yhteisen hetken kautta kohtaamiseen. Sillanpään sanoin taide-esitys antaa enemmän mahdollisuuksia, sillä taide rentouttaa ja sen saa kokea omalla tavallaan. Yhteisessä ohjatussa hetkessä vanhuksille tulee usein tarve ottaa tilanne haltuun tai täyttää hiljainen hetki. (Sillanpää 2019.)

Mari Kätkä tekee paljon laulattamista ja yhteisiä lauluhetkiä hoivayhteisöissä. Hän näkee ohjatunkin hetken taiteen tuomisena yhteisöön, eikä siksi tee kauheasti eroa ohjatulla lauluhetkellä ja esityshetkellä: ”Kun me tuomme nämä kohderyhmät yhteen ja olemme heidän kanssaan, siitä tulee taidetta, koska meillä on halu nähdä liike, musiikki ja hetki tärkeänä, mahdollisuutena kokemiselle tai kokemisen arvoisena, emmekä me ohita sitä”. (Kätkä 2019.)

4.3 Käytännön näkökohdat ikäpolvien kohdatessa

Sillanpää puhuu samasta kokemuksesta, joka itselläni oli mennessäni esiintymään hoivakotiin. Monille saattaa olla järkytys, kuinka huonokuntoisia vanhukset palvelutaloissa ovat. Hänen neuvonsa vierailijoille on: ”Tule sellaisena kuin olet ja ole oma rehellinen itsesi. Ajan kanssa on paras tulla” (Sillanpää 2019). On myös hyvä tiedostaa, että jos joku ikääntynyt esimerkiksi huutaa, niin se ei johdu kohtaamisesta tai esimerkiksi esityksestä vaan kenties muistisairaudesta. Sillanpää ajattelee BabyTango-esityksen sopivan sellaisille, jotka pystyvät

seuraamaan mitä tapahtuu ja tietävät missä ovat. Esityksestä hyötty, jos pystyy havainnoimaan ympäristöään. Liikkumisen esteet eivät haittaa, mutta Sillanpää pohtii, ettei veisi esitykseen jo pitkällä muistisairaudessa olevaa ihmistä, sillä reaktiot voivat olla arvaamattomia. Puhuimme Sillanpään kanssa myös siitä, että monet hoivayhteisöissä elävät vanhukset ovat jo lähellä loppuaan. Olisi hyvä, että esitykseen voisi tulla mukaan silti, että esitys ei jättäisi ketään ulkopuolelle. Esityksestä voi nauttia monella tasolla. (Sillanpää 2019.)

Kätkä näkee hoitohenkilökunnan merkityksen suurena monelta kannalta. Ensiksi hoitohenkilökunta valitsee ne vanhukset, jotka tulevat esitykseen. Riippuu aina hoivayhteisön linjasta, ketkä tuodaan mukaan. Myös puhumattomuuden rajan ylittäneet vanhukset voivat kuulla musiikin ja kokea liikkeen ja saada esityksestä nautintoa. Toiseksi on huomioitava iäkkäiden sijoittelu esityksessä. Henkilökunnalla on paras tietämys asiakkaistaan, heidän mahdollisista kuulo-, näkö- tai liikuntarajoitteistaan ja sairauksistaan sekä niiden huomioimisesta. Kannattaako henkilön istua lähellä vai kaukana esitysalasta tai vauvoista? Kolmas seikka on henkilökunnan läsnäolo esityksen aikana ja katsomiskokemus yhdessä vanhuksen kanssa. Silloin kun henkilökuntaa on riittävästi paikalla, ei ole ongelmallista vaikka mukana olisi esimerkiksi pitkälle muistisairaudessa edenneitä. Jos henkilökunta pystyy seuraamaan esitystä yhdessä asukkaiden kanssa, reagoimaan vanhusten tarpeisiin esityksen aikana ja tarvittaessa viemään henkilön pois paikalta, on sekä esiintyjillä ja yleisöllä rauha keskittyä esityksen kulkuun. Henkilökunta voi myös hyvin olla apuna vanhusten, vauvojen ja vanhempien kohtaamisessa. Kätkä korostaa, että hoitohenkilökunnan taholta tärkeää on uskallus ja välillä myös rajojen rikkominen. (Kätkä 2019)

Mari Kätkä näkee vanhemman roolin olennaisena vauvoille ja vanhuksille suunnatuissa esityksissä ja puhuu kohtaamisen mahdollisuudesta. Vanhemmalla on mahdollisuus kohtauttaa, eli auttaa vauvaansa kohtaamaan vanhus niin halutessaan, mutta tämä vaatii vanhemmalta rohkeutta kohdata tuntematon vanhus (Kuva 8). Usein ne vanhemmat, joilla on jonkinlainen suhde tai side vanhoihin ihmisiin jo ennestään, kohtauttavat vauvansa myös esityksen vanhuksiin. Kun taas pelokkaammat vanhemmat, tai ne, joilla ei ole sidettä iäkkäisiin ihmisiin, arkailevat kohtaamisen kanssa. Esiintyjän tai esityksen vastuuhenkilön olisi hyvä rohkaista arempia vanhempia kohtaamaan vanhuksia ja todeta, että vauva ei voi kohdata vanhuksia ilman vanhemman apua. Kätkä tuo esiin sen, että useimmiten vanhus kunnioittaa niitä vanhempia, jotka eivät halua vanhuksia vauvansa lähietäisyydelle. Joskus vanhempi saattaa tuntea vauvansa joutuvan hyökkäyksen kohteeksi, koska vauvat ovat niin aseistariisuvia eikä vanhus voi olla

ottamatta lähikontaktia. Näissä tilanteissa hoitohenkilökunnan tai esiintyjän on hyvä olla herkästi läsnä. (Kätkä 2019.)



Kuva 8. Ikäpolvet kohtaavat. Kuva: Dorit Salutskij.

4.4 Esiintyjän näkökulma

Mari Kätkä kuvailee esiintyjän roolia BabyTangossa havainnoijan ja tarkkailijan käsitteiden kautta. Esiintyjän on oltava ”auki havainnoille ja energialle” ja havainnoitava ympäristöään ja yleisöään koko ajan. Kätkä kuvaa esityshetkeen olevan latautuneena paljon erityyppistä energiaa; pidättynyttä, hyväksyvää ja epäilevää energiaa sekä paljon iloa ja valoa. Kätkän sanoin lapset ja vauvat ovat parhaita muurien murtajia. Oma rooliaan muusikkona Kätkä kuvaa välillä tarkkailijaksi, joka on samaan aikaan täysi tekijä. Haitaria soittaessaan hän on staattisesti paikallaan ja pystyy näkemään yleisön reaktioita ja erilaisia vuorovaikutusketjuja, joissa esimerkiksi vanhus seuraa vauvaa ja vauva seuraa tanssijaa, joka on syvällä ilmaisussaan. Osa vanhuksista puolestaan kiinnittyy tanssijaan ja ohittaa vauvan. Osa vauvoista kiinnittyy haitarin ääneen ja seuraa sitä. Esiintyjä taas on suhteessa toiseen esiintyjään tai esityksen rekvisiittaan ja ohjaa omalla energiallaan esityksen fokusta. (Kätkä 2019.)

Keskusteltaessa vuorovaikutuksesta yleisön kanssa Kätkä tuo esiin sen, että BabyTangossa esiintyjät antavat katsojien sijoittelulla yleisölle katsomisen raamit ja tarjoavat katsottavaa. Vähitellen kuitenkin murretaan esirippuajattelua, ja esiintyjät menevät katsojien luokse.

BabyTangossa keskeistä on vuorovaikutus: joskus rampin ylityksessä tapahtuu valtavasti lyhyessä ajassa, ja joskus ei ala tapahtua juuri mitään. Kätkä kuvailee esiintyjien olevan rajattomasti läsnä hetkessä ja herättävän henkiin sen, mitä siinä hetkessä on. Kätkä puhuu myös hiljaisuuden suuruudesta: ”- - joskus se kohtaaminen onkin se katse, hienovarainen liike katseesta, siitä intensiteetistä, mitä se vauva sulle antaa” (Kätkä 2019).

Haastattelussa Mari Kätkä pohtii taiteen ja soveltavan taiteen määrittelyä suhteessa BabyTangoon. Esityksessä yleisönä on erityisryhmiä, jotka pitää ottaa huomioon eri tavalla kuin tavanomaisessa mustassa teatteritilassa esitettävässä esityksessä, jossa esiintyjät eivät välttämättä edes näe yleisöään. BabyTangon kaltainen esitys perustuu kohtaamiselle, eikä sitä ole mahdollista esittää kohtaamatta yleisöä. Kätkän mukaan esitystilannetta tulee lukea jatkuvasti, sillä jos esiintyjät eivät ole valmiita muuttamaan energiaansa suhteessa yleisöön, saattavat he olla yleisön suhteen hukassa jo heti alkuminuuteilla. Kätkä kuvaa, miten BabyTangossa esiintyjät ovat löytäneet hyvin esityksen formaatin ja sen kuljetuksen: millä tempolla mennään, jäädään, kiidetään seuraavaan ja pysähdytään. Kuljetus on täysin sen hetken yleisön määrittelemää. Kätkän sanoin tämänkaltaisen esiintyminen vaatii paljon tekijöiltä, eikä se sovi kaikille. ”Taide on intensiteetillä ja intohimolla tehtyä tekemistä, jossa tekemisen taso on aina 110% omaa energiaa mukana. Se ei ole jotain vain!” (Kätkä 2019).

4.5 Kehittämisideat ikäpolvien kohdatessa esityksen kautta

Haastatteluissa keskusteltiin kanssakäymisestä vauvojen ja vanhusten välillä esityshetken aikana. Haastatteluissa mietittiin myös kehitysideoita seuraavaan samoja ikäryhmiä yhdistävään esitykseen. Kaivattiinko esitykseen enemmän interaktioita ja ohjattua yhteistä tekemistä?

Sillanpäältä kehitysideoita kysyttäessä hän sanoo, että BabyTangon toimintatapa oli luonteva: ”Esitys toimi erittäin hyvin. Jos liikaa ohjataan, niin hetkessä olemisen voima katoaa.” Sillanpää nostaa lisäksi esityksen mahdollisena kehitysideana valinnanvapauden. Voisiko vanhuksilla olla mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi musiikkikappaleen tai kohtausten tapahtumapaikan valintaan? (Sillanpää 2019.)

Kun ryhmäkeskustelussa kysyttiin kontaktin ja osallistamisen määrästä esityksen aikana, monet vanhemmat olivat sitä mieltä, että yhteisiä kohtaamisia vauvojen ja vanhusten välillä voisi olla enemmän. Osallistamisen kasvattamista pidettiin hyvänä ideana tulevia esityksiä ajatellen.

Hoitajat olivat sanoneet, että olisi ihanaa, jos vanhukset voisivat nähdä vauvat koko esityksen ajan. Vanhemmat ehdottivat myös yleisön istuttamista piiriin, jotta vauvat olisivat vanhusten nähtävillä koko esityksen ajan. Toinen idea oli istuttaa vanhus ja vauva-vanhempi -pari aina vierekkäin, jotta viereistä vauvaa olisi helpompi seurata. Nyt BabyTango-esityksessä yleisö oli istutettu puolikaareen niin, että vauvat vanhempineen olivat eturivissä ja vanhukset seuraavilla riveillä. Vanhusten ja vauvojen välisiin kohtaamisiin ideoitiin myös välineitä esim. lakanaa, huivia tai leikkivarjoa, joiden avulla vuorovaikutus voisi olla mukavaa. Muutama omainen yleisöstä oli pohtinut, voisivatko vanhukset saada vauvoja syliin. Vanhemmat suhtautuivat tähän keskustelussa varovaisen myönteisesti, mutta toivat esiin muun muassa pienen vauvan heiveröisyyden ja sen, että sylikohtaamisen muodostamiseksi tarvitaan enemmän yhteistä aikaa. Yksi vanhuksista nosti esiin hygieenisyyden ja sen, että tuskin vauvojen sylissä pitäminen hoivakodissa olisi mahdollista hygieniasääntöjen vuoksi. Keskustelun ulkopuolella muutama vanhempi mietti myös vauvojen sijoittelua vanhusten lomaan tiiviimmin ja läheisemmin, mutta tuli sitten ajatelleeksi mahdollisten tautien tarttumista. (Ryhmäkeskustelu 2019.)

Ryhmäkeskustelussa pohdittiin, että esityksen jälkeinen yhteinen kahvitaukio voisi olla hyvä hetki vapaamuotoisille syvemmille kohtaamisille, juttelulle ja mahdolliselle sylikontaktille. Hoivakodin edustajan mielestä yhteinen kahvihetki voisi olla järjestettävissä. Esiin nousi myös ajatus siitä, voisivatko esityksessä olla roolihahmoina vauva ja vanhus, jotka toimisivat ikään kuin esimerkkeinä yleisölle yhteisestä osallistavan toiminnan tavasta. (Ryhmäkeskustelu 2019.)

Mari Kätän kanssa keskusteltaessa uusista ideoista seuraavaan esitykseen nousi esiin kosketus ja sen käyttö esityksessä. Kosketus olisi hienoa saada mukaan. Toinen asia oli osallistuvuus: millaista osallistumista haetaan ja mitä se vaatii esitystilalta. Tilat palvelutaloissa ovat yleensä hyvin rajatut. Lähdetäänkö esityksen yleisösuhdetta ajattelemaan perinteiseen näyttämö-katsomo -asetelmaan vai esimerkiksi ringiin. (Kätkä 2019.)

5 YHTEENVETOA JA KATSAUS TULEVAAN

Tässä luvussa vedän yhteen tutkielmani tuloksia. Ensin esittelen haastattelumateriaalin tulokset ja sen jälkeen pohdin vuorovaikutussuhteita sekä tanssin potentiaalia neurotieteen ja kinesteettinen empatia -käsitteen kautta. Esitän myös ajatukseni ikäpolvien välisen taidesityksen merkittävyydestä sekä siitä, millaisena kehittämistyönä BabyTangoa voi pitää. Kerron lisäksi hoivayhteisöön suuntautuvan esityksen rahoituksen haasteista sekä tulevaisuuden suunnitelmistani vastaavanlaisen esitystoiminnan parissa.

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että kommunikoinnin tavat BabyTango-esityksessä olivat toimivia ja ne kiinnostivat yleisöä. Erityisesti mainittiin musiikki, tanssi, tunnelma, rekvisiitta, vuorovaikutus yleisön kanssa sekä tapa, miten yleisö otettiin esitykseen mukaan. Esityksen erilaiset kinesteettiset, auditiiviset ja visuaaliset keinot tuntuivat toimivan sekä vauvojen että vanhusten kohdalla. Vauvojen kuvailtiin reagoivan kokonaisvaltaisesti ja herkästi kehoaan, ääntään ja ilmeitään käyttäen. Vanhusten kuvailtiin olevan esityksen jälkeen enemmän hereillä ja läsnä tässä hetkessä. Vanhukset olivat innoissaan myös vauvoista. Muita reaktioita vanhuksilla mainittiin olevan hymy ja kasvojen ilmeet, ylöspäin suuntautuvat liikkeet kuten ylösnouseminen, ”pituuden kasvu” ja tanssimaan lähtö. Näitä samoja reaktioita kuvasivat niin haastatellut katsojat kuin esityksen molemmat esiintyjät.

Haastattelumateriaalista käy ilmi, että vanhukset nauttivat ikäpolvien välisistä kohtaamisista. Se toi heille riemua ja kokemuksia sukupolvien yhteisestä ketjusta ja sen katkeamattomuudesta. Yhteinen taidekokemus vahvisti ympäristöön ja yhteiskuntaan kuulumista sekä elämän jatkuvuuden kokemusta. Vauvojen vanhemmat puolestaan halusivat antaa vauvoille elämyksiä esityksen kautta sekä samalla tutustuttaa vauvaa iäkkäisiin ihmisiin. Vanhemmat toivat ilmi, että esityksen pitäminen hoivakodissa toi esitykselle lisäarvoa. Hoivakotiympäristö toi myös vauvoille vanhempineen vaihtelua kotiympäristöön ja uusia sosiaalisia suhteita.

Haastattelumateriaalista käy ilmi, että hoivakotiesityksissä hoitohenkilökunnan merkitys on suuri. Heillä on valta päättää, keitä esitykseen tuodaan. Hoitohenkilökunnalla on myös iso rooli esityksen viestimisestä etukäteen vanhusyleisölle ja vanhusten saattamisessa ja sijoittelussa katsomoon. Hoitohenkilökunnan tärkeäksi osaksi nousi myös esityksen seuraaminen yhdessä vanhusten kanssa sekä vauvaperheiden ja vanhusten kohtaamisen edesauttaminen. Henkilökunta toivoi vanhemmilta aikaa ja avointa ja rehellistä olemista kohtaamisissa vanhusten

kanssa. Vanhempien rooli ikäpolvien välisessä kohtaamisessa nähtiin tärkeänä kohtaamisten edesauttajana. Esiin nousi myös se, miten vanhusten huono kunto hoivalaitoksissa voi tulla monille yllätyksenä. Esiintyjän rooli ikäpolvienvälisessä kohtaamisessa nähtiin tärkeänä. Esiintyjien on hyvä olla läsnä kohtaamisten aikana koko ajan, myös esityksen jälkeen. Esiintyjät voivat rohkaista kohtaamisiin, ja epäsuotuisissa tilanteissa he voivat myös auttaa.

Haastatteluista nousi esiin BabyTango -taide-esityksen miellyttävä ja rentouttava vaikutus. Jos verrattiin ikäpolvien välistä yleistä kanssakäymistä taide-esityksen kautta kohtaamiseen, hyvänä puolena taiteessa koettiin pysähtyminen yhteisen asian äärelle sekä se, että taiteen voi kokea kukin omalla tavallaan.

BabyTango-esityksessä esiintyjän haasteena on olla havainnoija, tarkkailija ja täysi tekijä samaan aikaan. Yleisön kohtaaminen ja vuorovaikutus yleisön kanssa ovat olennainen osa esitystä. Esiintyjän on oltava herkkä aistimaan senhetkistä energiaa ja sitä kautta elettyä esitystä läpi. Esityksen vuorovaikutusketjut yleisön ja katsojien välillä ovat moninaisia ja muuntuvia verrattuna tavanomaiseen teatteritilassa tapahtuvaan teatteriesitykseen. Näistä ketjuista kerron jäljempänä lisää.

Haastatteluaineistosta nousi kehitysehdotuksia seuraavaa esitystä ajatellen. Yleisön osallistamista pidettiin erittäin hyvänä asiana, ja sitä voisi vauvojen vanhempien mielestä vielä lisätä seuraavassa esityksessä. Esiin nousi myös iäkkäiden katsojien valinnanvapaus ja mahdollisuus esimerkiksi valita jokin esityksen kappaleista. Katsojien sijoitteluun ehdotettiin parannusta niin, että vauvat ja vanhukset näkisivät toisensa paremmin. Rekvisiittaa ja välineitä pidettiin hyvänä keinona vauvojen ja vanhusten väliseen vuorovaikutukseen. Yhteistä kahvihetkeä ja sen myötä vapaata seurustelua pidettiin erittäin hyvänä ideana esityksen jälkeen tapahtuvaksi. Kahvihetki mahdollistaisi myös kestollisesti pidemmät kohtaamiset eri kohderyhmien välillä, ja mahdollinen vauvojen sylittely voisi silloin olla mahdollista. Esiintyjät miettivät myös kosketuksen käytön mahdollisuutta osana tulevaa esitystä.

5.1 Vuorovaikutussuhteet BabyTangossa ja yhteisyyden kokemus

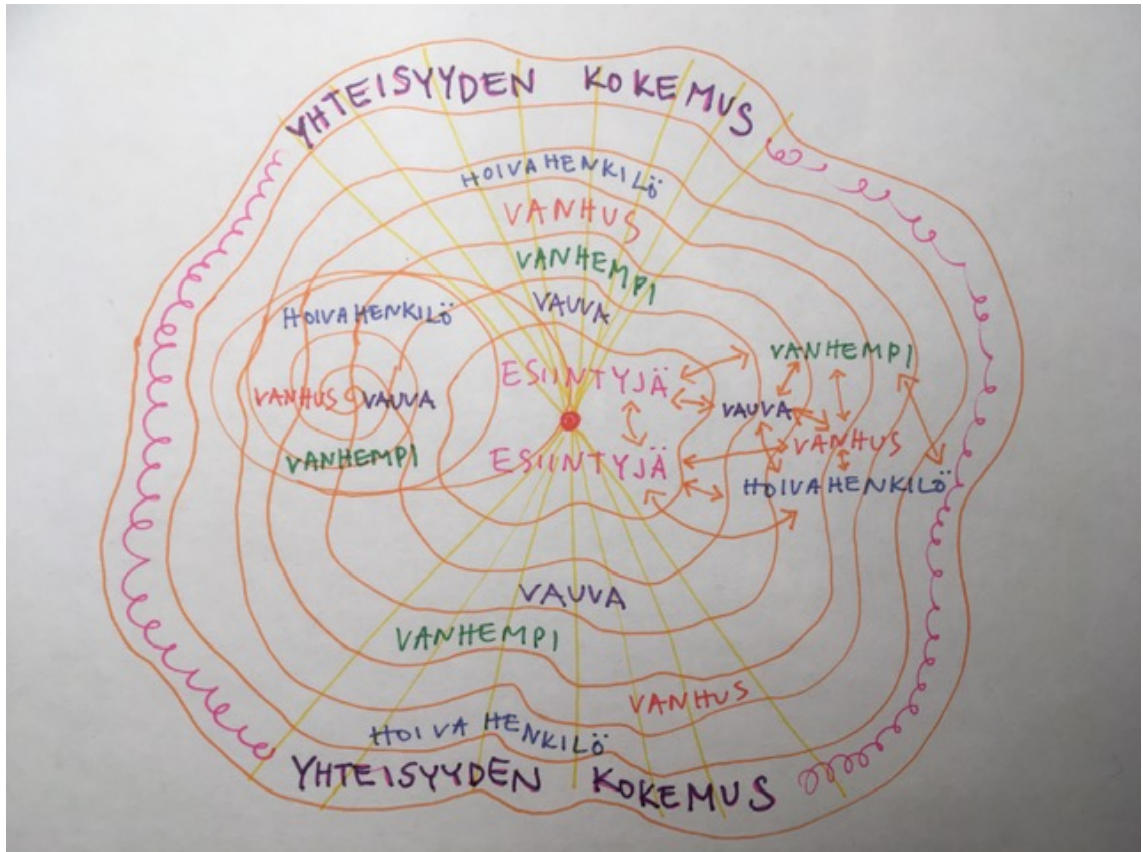
Aiemmassa opinnäytetyössäni kuvaan vauvan, vanhemman ja esiintyjän välistä vuorovaikutusta vauvoille suunnatussa tanssiesityksessä kolmiona, jossa vuorovaikutussuhteet ovat jatkuvassa muutoksessa ja liikkeessä. ”Tärkeintä esiintyjien ja vauvojen välisessä vuorovaikutuksessa on

löytää yhteys ja yhteinen ymmärryksen tila, vauvojen olotilaa kuunnellen. Parhaimmillaan vuorovaikutus on vastavuoroista dialogia yleisön ja esiintyjien välillä.” (Siirala 2012, 45). Heidi Ahonen-Eerikäinen kirjoittaa kommunikaatiopainotteisesta musiikkiterapiasta, ja myös siinä olennaisena asiana on ensin virittäytyminen samalle aaltopituudelle ja sitten kohtaaminen toisen kanssa. Ahonen-Eerikäisen mukaan sama metodi pätee niin lasten kuin esimerkiksi dementoituneen vanhuksen kohdalla. Menetelmä juontaa juurensa yhdysvaltalaisen psykologi Daniel Sternin äideille ja vastasyntyneille vauvoille tekemistä tutkimuksista. Sternin mukaan ymmärtääkseen vastasyntyneen vauvansa viestit äidin tulee olla samalla aaltopituudella ja halukas ymmärtämään ja reagoimaan vauvansa viesteihin. Kontakti ja kommunikaatio tapahtuu usein ilman sanoja. (Ahonen-Eerikäinen 1999, 24.) BabyTangossa on yhtä lailla pyrkimys yhteiseen kohtaamisen tilaan tanssin, musiikin ja vuorovaikutuksen välityksellä. BabyTangossa aisteja herättävä esitys toimii virittäytymisen tilana.

BabyTango-esityksen vuorovaikutussuhteet ovat laaja-alaisia johtuen esityksen luonteesta ja yleisön monipuolisesta rakenteesta. Vuorovaikutusta tapahtuu vauvan, vanhemman, vanhuksen, hoivahenkilöstön ja esiintyjien välillä. Haastatellut kuvasivat BabyTangon vuorovaikutussuhteita ketjumaisena reaktiona, jossa esimerkiksi vauva seuraa esityksen tapahtumia ja vanhus puolestaan vauvan reaktioita. Tähän ketjuun voisi lisätä vielä hoitohenkilökunnan, joka seuraa ensisijaisesti vanhusten reaktioita vauvoihin ja esitykseen. Ketjun toiseen päähän voisi lisätä vanhemman, joka seuraa vauvansa reaktioiden kautta sekä esitystä, että lähellä istuvia vanhuksia ja heidän reaktioitaan vauvaan. Esiintyjä taas on vuorovaikutuksessa koko yleisöön sekä toiseen esiintyjään ja ottaa esiintymiseensä myös mukaan yleisön reaktioita esimerkiksi vauvan tullessa luo tai vanhuksen kohottaessa kätensä.

Ajattelen itse BabyTangon vuorovaikutussuhteita kehämäisesti laajenevina sykleinä, kuin pisaroina, jotka putoavat tyyneen veteen. Kun vauva kiljahtaa, reaktio siihen etenee joka suuntaan syklinä esimerkiksi näin: vanhempi hymähtää vauvansa reaktioon, vanhus hymyilee ja ihastelee vauvan iloa, esiintyjä rytmittää tekemisensä kiljahdukseen ja ottaa sen mukaan esitykseen, ja hoivahenkilökunta seuraa kokonaistapahtumaa. Vuorovaikutustilanteessa on menossa yhtäaikaaisesti monensuuntaisia ketjuja, aaltoja tai värähtelyjä. Vuorovaikutussuhteiden kokonaisuus yhdessä esityksen kanssa muodostaa sen, mitä kutsun yhteisyyden kokemukseksi eri ikäpolvien välillä. Mielestäni yhteisyyden kokemus on erityisen voimakas BabyTangon kaltaisessa esityksessä. Kokemus on voimakkaampi kuin tavanomaisessa teatterisalisissa tapahtuvassa kahdensuuntaisessa esiintyjän ja katsojan välisessä

vuorovaikutustilanteessa. Eri-ikäisten katsojien läsnäolo sekä yhdessä toimiminen yhteistanssiosuuden kautta vielä vahvistavat tätä yhteisyyden kokemusta. Eri aistien kautta vastaanotettu taide-elämys antaa kokemukselle syvemmän merkityksen, joka on samalla yksilöllinen ja yhteisöllinen (Kuva 9).



Kuva 9. Vuorovaikutussuhteet BabyTangossa. Piirros: Riikka Siirala.

Esitys esityksen sisällä

Usein vauvoille suunnatuissa esityksissä vauvat saattavat ottaa osaa esitykseen niin paljon, että tilanteeseen syntyy samanaikaisesti toinen esitys heidän tekemänään. Muut katsojat seuraavat ikään kuin kahta yhtäaikaista tapahtuvaa esitystä tai tapahtumaa. Tässä on se yllätyksellisuuden elementti, joka BabyTangon kaltaisessa esityksessä on koko ajan läsnä. Yleisö ja vuorovaikutustilanne muokkaavat esitystä, ja esitystilanne on joka kerta ainutlaatuinen. Jussi Lehtonen kuvaa tutkimuksessaan samankaltaisia tilanteita esiinnyttäessä vaikeasti kehitysvammaisille katsojille. Katsomossa saattaa tapahtua mitä tahansa yllättävää, esimerkiksi

sairauskohtaus tai katsojan voimakas itseilmaisuus, joka haastaa esiintyjän tai katsojan miettimään, kuka onkaan esityksen esiintyjä ja kuka katsoja. (Lehtonen 2015, 190-191.)

5.2 Tanssin potentiaali – neurotiede ja kinesteettinen empatia

Tanssista ilmaisun ja kommunikaation välineenä koreografi Hanna Brotherus kiteyttää näin: ”Minulle tanssi on hienoin ja lyhin tie ihmiseltä ihmiselle. Kosketus ja fyysisesti läsnä oleminen on niin totta ja tässä hetkessä olevaa” (Brotherus 2019). Tämä kuvaa mielestäni hyvin tanssin potentiaalia ihmisten välisessä kommunikaatiossa. Tanssi herättää aistit tähän hetkeen, tuo muistoja aiemmin koetusta ja eletystä, herättää tunteita ja on suora ja nopea kommunikaation väline ihmiseltä toiselle. Ja kuten tutkielmastani voidaan päätellä, tanssi menetelmänä ja ilmaisun muotona toimii erinomaisesti myös eri ikäpolvien kanssa työskenneltäessä.

Tanssin neurotiede on nuori ala, joka on viime vuosina kehittynyt nopeasti. Tanssin neurotiedettä tutkinut ja siitä väitellyt tohtori Hanna Poikonen kertoo, miten tanssin katsominen aktivoi aivoissa alueita, jotka tuovat katsojalle samankaltaisen kokemuksen liikkeestä kuin jos katsoja itse tanssisi. Poikonen on havainnut tutkimustensa perusteella, että tanssin katsominen aktivoi muun muassa tunteisiin, muistoihin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä syviä aivoalueita. Musiikin tiedetään aktivoivan myös näitä samoja aivoalueita. (Poikonen 2017; Poikonen 2018; Lautala 2018; Tanssin talo 2019.) Kehomme kykyä ymmärtää kinesteettisiä merkityksiä ja liikkeen vaikutusta liikettä katsovan kehoon on tanssin tutkimuksessa havainnollistettu kinesteettinen empatia -käsitteen kautta. Muun muassa Kirsi Monni ja Timo Klemola viittaavat tähän tutkimuksissaan. Katsojan voidaan havaita elävän liiketapahtuman mukana oman kehon mikroliikkeillä esimerkiksi tanssiesityksissä. (Monni 2004, 271; Klemola 2004, 101.)

Vauvat oppivat liikkumaan havainnoimalla, matkimalla ja itse kokeilemalla. Tanssiesitys on yksi monista hyvistä virikkeistä vauvalle. Liikkeen havainnoiminen aktivoi aivojen liikkeen tuottamisen alueita ja saa näin katsojalleen aikaan mikroliikkeitä eli kehon sisäisiä impulsseja liikkeeseen. Vauvoille tanssiesitystilanne on myös tilaisuus uuden oppimiseen ja uudenlaisten liikemallien havainnoimiseen. Vanhuksille voidaan tanssiesityksen kautta tuottaa liikekokemuksia, joita he eivät itse välttämättä pystyisi tekemään. Vaikka vanhan ihmisen keho onkin jo rapistunut eikä liikkuvuus ole samanlaista kuin nuorena, aivojen liikestimulaatiot tuottavat silti kehollisia impulsseja, virikkeitä ja muistoja, ikään kuin näkymättömiä liikkeen

alkuja. BabyTangossa on nähtävissä esityksen aikana tapahtuvaa luontaista mukana liikkumista niin vauvoilla kuin vanhuksillakin esimerkiksi oman käden tanssittamisen tai vaikka heijauksen muodossa.

Aiemman opinnäytetyöni loppuluvussa kirjoitan näin:

Vauvatanssiesitykset tukevat vauvan kokonaisvaltaista kommunikaatiota. Ne vaikuttavat vauvan eri aisteihin ja antavat virikkeitä erityisesti kinesteettisen aistin kautta. --- Vauvojen reaktioista voidaan päätellä, että vauvat nauttivat esityksestä ja sen tuomista virikkeistä. Vauvat reagoivat koko ruumiillaan: liikkuen, äännellen ja paikallaan seuraten. (Siirala 2012, 45.)

Aivotutkija Katri Saarikiven mukaan (Simes 2019) empatia on muun muassa kykyä kuunnella toista, toisen maailmaan osallistumista ja itsensä asettamista toisen asemaan. Empaattisessa vuorovaikutuksessa tunteet tarttuvat ja ihminen tulee tietoiseksi toisen tunteista. Empatiassa voi myös kokea hyvänolon tunnetta siitä, että voi olla toiselle avuksi. (Simes 2019.) BabyTangossa monilla vanhuksilla heräsi empatia, kun he näkivät ja kuulivat vauvojen eläytymistä. Monet vauvojen vanhemmat taas kokivat vanhusten riemun, kun vanhukset saivat seurata vauvoja. Ikäpolvien välinen kommunikaatio on erittäin tärkeää, jotta empaattinen ymmärrys ikäpolvien välillä voisi kasvaa (Kuva 10).



Kuva 10. Empaattinen vuorovaikutus. Kuva: Eleonoora Mikkola.

5.3 Miksi tällaista esitystoimintaa tarvitaan?

Mari Kätkän sanoin kuvaamaani esitystoimintaa tarvitaan hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamiseksi, koska esityksen kautta täytetään ihmisen perustarvetta tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi. Ihmiset tarvitsevat kokemuksen tunteiden tuntemisesta ja ymmärretyksi tulemisesta. (Kätkä 2019.)

Omien havaintojeni mukaan vanhukset ovat olleet haltioissaan sekä vauvoista että itse esityksestä ja sen eri elementeistä. Vauvat ovat seuranneet esitystä intensiivisesti ja osallistuneet esitykseen innokkaasti. Vauvojen vanhemmat ja seuralaiset ovat olleet hyvillään siitä, että erityisesti vauvat huomioidaan ja heille tuotetaan elämyksiä. Vanhemmalle esitys mahdollistaa kohtaamisia muiden vanhempien ja vauvojen ja vanhusten kanssa sekä sen ymmärtämisen, että vanhempaa tarvitaan kohtaamisten toteuttamiseen. Vanhempi voi myös nähdä vauvansa energian ja läsnäolon laajentavan hyvinvointia hoivakotiympäristössä (Kätkä 2019). Tämä voi olla palkitseva kokemus vanhemmalle. Moni esitykseen osallistuneista vanhemmista sanoikin, että oli ihana nähdä oman vauvan tuottavan näin paljon iloa ympärilleen vain läsnäolollaan. Monet vanhemmat ovat kertoneet myös itse nauttivansa esityksestä ja ilahtuneet oman vauvansa esitykseen eläytymisestä. Esitys on tuonut uusia elämyksiä vauvalle, uuden toimintaympäristön ja uusia virikkeitä. Hoivahenkilökunta on tuonut esiin sen, miten asukkaat ovat nauttineet olostaan sekä osallisuuden tunteesta, jota vanhukset ovat esityksen aikana ja vauvaperheiden seurassa saaneet kokea.

Kätkä nostaa esiin myös riemun ja ajatuksen siitä, että onko meidän taiteilijoiden tehtävänä oikeastaan viedä hoivayhteisöihin riemua. Laitosten päivät ovat samankaltaisia ja -sisältöisiä: ”Vanhukset ei lähde sieltä laitoksesta pois kuin saappaat edellä. Siksi ne kaipaa sitä riemua, ne kaipaa sitä vauvaa!” (Kätkä 2019).

Jussi Lehtonen nostaa esiin esittävän taiteen potentiaalin ja tärkeyden hoivayhteisöissä:

Myös taiteellinen teatteri, joka perustuu suoraan ihmisten välisyyteen, tuntuu olevan uhanalainen taidelaji. Sen elinvoimaisuus ja vaikuttavuus tulee kuitenkin hätkähdyttävällä tavalla esiin, kun esitys tuodaan keskelle katsojan arkea ja elämänpiiriä, esimerkiksi palvelutalon olohuoneeseen. (Lehtonen 2015, 216–217.)

Taiteilijalle on monenlaisille yleisöille esiintyminen vaihtelevissa ympäristöissä varsin avartava kokemus. Itse olen kokenut BabyTangon esitykset hoivayhteisöissä valtavan palkitseviksi. Kohtaamiset vauvojen, vanhempien ja vanhusten kanssa ovat usein rehellisiä, suoria ja

sydämeen käypiä. Ihmisten ilahtuminen kohtaamisista ja esityksestä on silminnäkävää. Taiteilijana koen olevani osa jotain merkityksellistä tapahtumaa, jossa itselläni on eräänlainen välittäjän rooli. Koen myös tärkeäksi tuoda taide-esityksiä niille, jotka voisivat nauttia taiteesta mutta joiden on vaikea päästä liikkumaan taiteen luo. Viimeisen vuoden aikana uutisoinnit suomalaisen vanhustenhoidon puutteista ei ole ollut miellyttävää luettavaa. Vanhusten hoivayhteisöt kaipaavat inhimillisiä kohtaamisia ja taiteen nautittavia ja rentouttavia vaikutuksia.

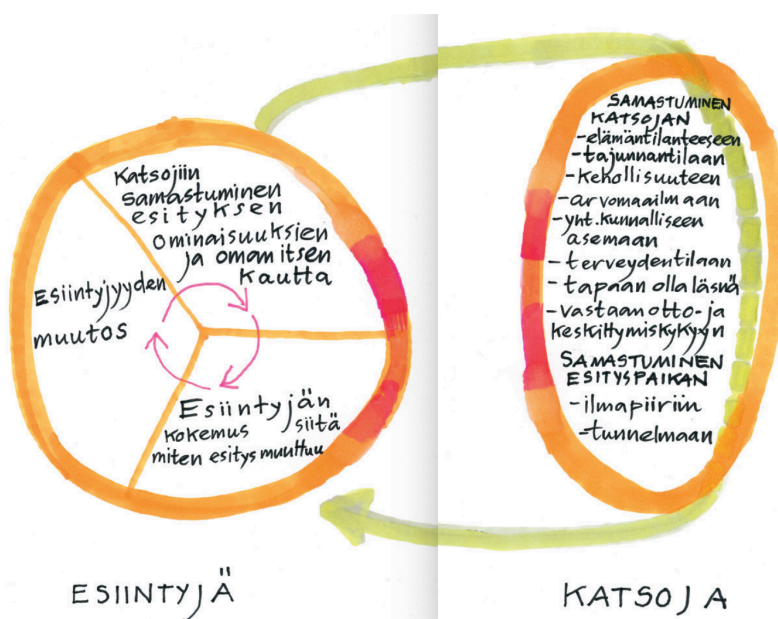
Hoitolaitoksissa esiintyminen sekä niissä eläviin ihmisiin tutustuminen sai yleisökontaktikurssin opiskelijat pohtimaan ja uudelleen arvioimaan oman taiteilijuuden ja taiteen tekemisen perusteita, omaa yleisösuhdetta, omana itsenä, taiteilijana sekä roolihenkilönä olemisen välisiä rajoja, oman maailmankuvan rajoja, omaa yhteiskunnallista asemaa, yhteiskuntasuhdettaan, teatteriesityksen mahdollisuutta vastustaa yhteisöllistä stigmatisaatiota. (Lehtonen 2015, 208.)

5.4 Kasvu esiintyjänä – haasteet hoivakotiympäristössä esiinnyttäessä

Jussi Lehtonen kuvaa väitöskirjassaan *Elämäntunto* (2015) näyttelijän kykyä yleisöön samastumisesta sekä mahdollisuudesta käyttää tätä taitoa osana esitystapahtumaa. Samastumisen kautta yleisö pääsee osaksi esitystä erityisellä tavalla. Keskeinen haaste näyttelijälle on tässä ”oppia suuntautumaan katsojiinsa itseään ja omaa taiteilijuuttaan menettämättä (Lehtonen 2015, 25).” Lehtonen toteaa, että tätä taitoa on mahdollista kehittää esimerkiksi hoitolaitoksissa esiintymällä. Olen itse kokenut harjaantuneeni tässä viime vuosien aikana nimenomaan vauvoille esiintyessäni. Esiintymisympäristöt ovat poikenneet suurestikin teatteritiloista. Hoivakotiympäristö on tuonut haastetta vielä lisää, kun vastassa onkin ollut kaksi hyvin erilaista pääkohderyhmää ja muut yleisön jäsenet. Koen välittäväni energiaa, jota ensin suuntaan voimakkaasti yleisöön ja joka sitten tulee yleisön heijastamana takaisin itselleni. Haastavaa on nimenomaan pitää esityksen maailma läsnä samanaikaisesti ja pysyä suorassa kontaktissa yleisön kanssa tässä ja nyt. On vaativaa edetä esityksessä ja olla samanaikaisesti vuorovaikutuksessa yleisön kanssa.

Lehtonen kuvaa elämäntuntoa esitystapahtumassa ”kanavaksi, jolla henkilön elämäntilanne ja elämäkokemus välittyvät toiselle henkilölle psykofyysisenä läsnäolona vuorovaikutustilanteen nyt-hetkessä” (Lehtonen 2015, 25–26). Lehtonen ajattelee elämäntunnon välittymistä nimenomaan kahdensuuntaisena tapahtumana; sekä esiintyjältä katsojalle että katsojalta esiintyjälle. Tämä on mielenkiintoinen ajatus, sillä perinteisesti elämäntunnon on ajateltu

välittyvän vain esiintyjältä katsojalle. Lehtonen kuvailee havaintojaan esiintyjyyden muutoksesta hoivakotiesitysten aikana kaavion (Kuva 11) avulla, jossa esiintyjyyden muutos tapahtuu samastumalla katsojiin esityksen ominaisuuksien ja oman itsen kautta. Esiintyjä samastuu katsojan elämäntilanteeseen, tajunnantilaan, kehollisuuteen, arvomaailmaan, yhteiskunnalliseen asemaan, terveydentilaan, tapaan olla läsnä sekä vastaanotto- ja keskittymiskykyyn. Lehtonen mainitsee myös samastumisen esityspaikan ilmapiiriin ja tunnelmaan. (Lehtonen 2015, 210–212.)



Kuva 11. Katsojiin samastuminen ja sen vaikutus esitykseen ja esiintyjään esitystilanteessa. Kaavion ulkoasu: Hanna Westerberg. (Lehtonen 2015, 210–11.)

5.5 Mitä kohtaamisella saavutetaan?

”Teatterin tai tanssiesityksen magiikka pätee myös vauvatanssiesityksissä. Keskittynyt olemisen taso mahdollistaa kokonaisvaltaisen ilon ja hyvinolon tunteen kokijoilleen ja tekijöilleen: tunteen siitä, että on osa jotain merkityksellistä tapahtumaa tai kokemusta juuri nyt, tällä hetkellä.” (Siirala 2012, 37).

Koreografi Hanna Brotherus on tehnyt useita tanssiteoksia, joissa hän on yhdistänyt eri-ikäisiä ihmisiä. Brotherus kertoo nuorten ja vanhojen kanssa työskentelystään, että ihmisen herkkyyks tulee esiin eri tavoin kuin vastassa on eri-ikäinen henkilö. Myös aiheet mitä käsitellään, valottuvat väistämättä eri näkökulmista. Työskentely nuorten ja vanhojen kanssa yhdessä avaa

jonkinlaisia vaistoja ihmisessä ja primitiivinen välittäminen ja huolehtiminen toisesta herää. Brotheruksen mukaan sama välittämisen tapa näkyy myös silloin kun lapsi ja iäkäs ovat uusia ja vieraita toisilleen. Kohtaaminen voi olla jopa helpompaa, kun välillä ei ole biologista sukulaisuutta. Brotherus ajattelee, että vanhat ja nuoret ovat jollain lailla lähellä toisiaan: ”Niillä, joilla on syntymä tai kuolema lähellä, on jotain samaa viisautta”. (Brotherus 2019.)

Mielestäni yksi hienoin asia ikäpolvien kohtaamisessa on sen tuoma mahdollisuus elämänkaaren hahmottamiseen molempiin suuntiin. Se, mistä ollaan tulossa ja minne menossa, hahmottuu hyvin sen kokemuksen äärellä, jossa vauvat ja vanhukset kohtaavat. Ja usein keski-ikä molemmin puolin oleville vauvojen vanhemmille avautuu näköalapaikka elämänkaaren havainnointiin juuri BabyTangon kaltaisen esityksen äärellä. Vauvaperhearkki on paljolti hetkessä elämistä arkisten rutiinien ympäröimänä. Päivät toistuvat samankaltaisina samoissa ympyröissä. Yhteisellä taidekokemuksella on arkea rikastuttava vaikutus, ja ikäpolvien välinen kohtaaminen voi avata näkökulmaa koko elämän perspektiiville (Kuva 11).



Kuva 12. Elämänkaari. Kuva: Dorit Saluts kij.

5.6 Tulevaisuuden visiot – Vahva ja hellä

Tämä tutkielmani toimii Loiske Ensemblen seuraavan vauvoille ja vanhuksille suuntautuvan esityksen lähtökohtana. Suunnitteilla on vuorovaikutteinen tanssiesitys ”Vahva ja hellä”, jossa liike ja akustinen musiikki kohtaavat. BabyTangon tavoin esitys vaalii ihmiselämän ääripäiden kohtaamisia, pohtii taiteen kokemisen merkitystä eri ikäryhmissä sekä tukee yhteisyyden kokemista eri ikäpolvien välillä.

Vahva ja hellä -esityksen lähtökohtana ovat kinesteettiset ja musiikilliset aistikokemukset. Esityksen kerronnallisina elementteinä toimivat pääasiassa tanssi ja musiikki sekä runot. Esityksen teemana on ”vahva ja hellä”. Ihmiselämän ääripäät ovat samaan aikaan hyvin hauraita ja voimakkaita, ja molempia yhdistää myös hellän hoivan tarve. Koreografiassa hyödynnetään elämänkaaren alkupäässä olevan ihmisen uteliasta ja kehollisen tutkivaa suhdetta maailmaan; ylöspäin nousua, kasvamista ja liikkeen iloa. Toisaalta pohditaan elämänkaaren loppupäässä olevan ihmisen fyysistä haurastumista ja vähittäistä kuihtumista. Musiikki ja tanssi herättävät yhdessä ja erikseen muistumia, tunteita sekä mielen ja kehon liikkeitä toinen toistaan tukien. Musiikki koostuu herkistä fragmenteista, haitarimusiikista ja laulusta. Esitys sisältää interaktiivisen osuuden, jossa osallistujat pääsevät kohtaamaan toisensa ja ilmaisemaan itseään liikkein ja lauluin kukin omista lähtökohdistaan.

Esityksen työstämisessä tutkitaan tapaa kommunikoida sekä vauva- että vanhusyleisön kanssa kiinnostavasti ja molempia ikäryhmiä koskettaen. Esityksessä pyritään taiteellisesti korkeatasoiseen elämykseen, jossa voi nauttia yhtä aikaa yhdessäolosta sekä taide-elämyksestä hoivakotikontekstissa.

Jaana Siljamäen artikkelissa ”Vanhuuden tulisi olla loppuhuipennus” kerrotaan kulttuurisen vanhustyön asiantuntija Silva Siponkoskesta, joka kehittää kulttuurista vanhustyötä siihen suuntaan, että ihminen voisi elää oman näköisen vanhuuden myös hoivayhteisöissä omine yksilöllisine kulttuurimieltymyksineen. Ensi vaihe tähän on tiedon keruu hoivayhteisöjen asukkaista jo olemassa oleviin järjestelmiin. Siponkoski muistuttaa, että kulttuuritarjonnan suhteen tulisi huomioida hoivayhteisöissä asuvat eri ikäpolvet. Näitä saattaa olla samassa yksikössä hyvinkin erilaisia. 1910–1950-luvulla syntyneiden keskinäiset kulttuurimieltymykset voivat olla hyvinkin erilaisia. Siponkoski tuo myös esiin, että kulttuurielämysten tarjoamiseen, eli siihen miten ne tehdään, pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. (Siljamäki 2020.) Nämä ovat mielestäni erittäin huomionarvoisia kysymyksiä, joihin taidetta hoivalaitoksiin tarjoavien

taiteilijoiden tulisi vastata. Taide-elämysten kokonaisvaltaisuus, kohderyhmän määrittely ja mieltymysten huomiointi on tulevaisuudessa huomioitava kulttuurisessa vanhustyössä. Vanhus ei ole vain vanhus, vaan vanhukset ovat joukko eri-ikäisiä, eri kulttuuri- ja taidemuodoista kiinnostuneita yksilöitä. Näin myös taidetarjonnan tulisi olla monipuolista.

5.7 Covid-19 -pandemian vaikutus ikäpolvien kohtaamiseen hoivayhteisöissä

Viimeistelen opinnäytetyötäni huhtikuussa 2020, kun Covid-19 -pandemia on meneillään Suomessa ja maailmalla. Virus iskee pahimmin yli 70-vuotiaisiin. Vierailut hoivayhteisöissä ovat nyt ankarasti kielletty, ja kaikki ihmisiä yhdistävät kulttuuritapahtumat on toistaiseksi peruttu. Myös suomalaisissa hoivakodeissa on tapahtunut korona-viruksen aiheuttamia joukkokuolemia. Aika näyttää, miten vallitsevasta kriisistä selvitään ja miten hyvin yhteiskunta palautuu raiteilleen. Selvää on, että yhteiskunnan kaikille aloille jää kauaskantoisia jälkiä, myös kulttuuriin, taiteeseen ja vanhustenhoitoon. Vielä ei tiedetä, milloin hoivakotien ovet aukeavat vieraileville taide-esityksille. Voiko hoivayhteisöissä vierailla tai esiintyä jo ensi vuonna? Voiko sinne ylipäättään viedä vauvaperheitä ja minkälaisin ehdoin? Ja kun lähikontakteihin liittyvät rajoitukset puretaan, niin milloin niihin liittyvä pelko häviää ihmisten mielistä? Tein tutkimukseni haastattelut ennen korona-aikakautta, ja haastatelluista ainoastaan yksi vanhus ja yksi vanhempi toivat esiin tarttuvat taudit ikäpolvien välisessä kohtaamisessa. Nyt tilanne on varsin toisenlainen, ja ikäpolvien välisessä kohtaamisessa tarttuvat taudit ovat huomioon otettavien asioiden listalla ensimmäisenä.

Tarve ikäpolvien väliselle kohtaamiselle ei tautitilanteesta ja maailmanlaajuisesta kriisistä huolimatta muutu – se on ja pysyy. Korona-aika varmasti vain lisää ihmisten tarvetta läheisyyteen ja toisen koskettamiseen. Lähitulevaisuuden haasteet liittyvät siihen, miten ikäpolvet voisivat kohdata turvallisesti ja ilman pelkoa. Koronakriisin aikana keväällä 2020 jyvaskyläläinen Teatterikone vie ikkunateatteria palvelutalojen ikkunoiden taakse ilahduttamaan eristyksissä olevia senioreja (Maasola 2020). Teatterikoneen projekti on oiva esimerkki taiteen ja taiteilijoiden kyvystä luoda uusia ratkaisuja poikkeusolosuhteissa.

Myös Vahva ja hellä -esityksen tekemiseen korona-aika jättää leimansa. Konkreettiseksi teemaksi esityksen suunnitteluvaiheeseen on tullut mukaan kohtaamisen, välimatkan ja erossa olon tematiikka. Myös kosketuksen käyttöä ja yleisön sijoittelua esityksessä täytyy miettiä uudestaan. Jos kosketus tapahtuukin esiintyjältä toiselle tai pehmonallen välityksellä? Jos

pandemiatilanne pitkittyy, on ajankohtaista miettiä myös uudenlaisia muotoja esityksen ulostuloon. Esimerkiksi eri ikäpolvia yhdistävää videoteosta olisi mahdollista seurata hoivakodeissa tai kodeissa ilman lähikontakteja. Videoteos ei korvaa ihmisten välistä kohtaamista ja vuorovaikutusta, mutta voi kuitenkin tuoda iloa hoivakodin arkeen. Pandemiatilanteen pitkittyessä vaarantuu kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen perustuva esitystoiminta. Tällä hetkellä kukaan ei tiedä, kuinka kauan suositukset ja rajoitukset erityisesti riskiryhmässä olevien vanhusten eristyksestä jatkuvat.

5.8 Kehittämistyö

BabyTangoa voidaan pitää omanlaisenaan mallina vauvoille ja vanhuksille suunnatusta, hoivayhteisössä esitettävästä teoksesta. Tällä tavoin se uudistaa perinteistä esitysmuotojen kirjoa, jota hoivakodeissa on totuttu näkemään. Tutkielmani tuo esittävän taiteen alan kehitykseen uudenlaisen kohderyhmäajattelun hoivakotikontekstiin, jossa vauvat vanhempineen ja vanhukset hoitajineen tasaveroisina taiteen kuluttajina voivat nauttia yhteisestä taidekokemuksesta. BabyTango toimii esimerkkinä ikäpolvien välisestä taide-elämäyksestä, ja tutkimukseni tulokset on sovellettavissa vastaavanlaisiin vanhuksia ja pikkulapsiperheitä yhdistäviin esityskonteksteihin.

Tutkimukseni tuo esiin, että tämänkaltaiselle ikäpolvia yhdistävälle esitystoiminnalle on tarvetta. Ikäpolvien välinen taidekokemus on merkityksellistä niin hoivalaitoksen vanhuksille, heidän hoitajilleen ja omaisilleen, mukana oleville perheille kuin taiteilijoille. Yhteinen esitys ja jaettu kokemus tuo yhteenkuuluvuuden tunteen sekä tunteen elämän jatkuvuudesta. Myös tunne osallisuudesta kasvaa.

Jotta hoivalaitoksissa voitaisiin kokea enemmän ikäpolvien yhteisiä taidekokemuksia, tulisi rahoitusrakenteen olla kunnossa. Tällä hetkellä osa hoivalaitoksista pystyy ostamaan jonkin verran taide-esityksiä, mutta joissain hoivalaitoksissa ei ole varattu lainkaan rahoitusta kulttuurielämyksille. Ikääntyneiden kulttuuripalvelut ovat kaupungeittain eri vaiheessa ja kohdistus on erilaista. Ann-Mari Rosenlöfin tutkimuksessa käy ilmi, että Helsingissä laitoshoidossa olevien vanhusten taide- ja kulttuuritoiminnan rahoitus on sattumanvaraista ja rahoitusvastuu hajanaista. Taiteen ammattilaisten taidepalveluiden rahoitus hoivalaitoksissa toteutuu lähes täysin kulttuurisektorin rahoituksella. (Rosenlöf 2016, 48.) Paljon riippuu myös hoivalaitosten taloudellisten voimavarojen kohdistamisesta sekä asenteesta ja siitä, nähdäänkö

taiteen potentiaali ja esitystoiminta tarpeelliseksi. Sama pätee myös muihin rahoittajatahoihin. Myönnetäänkö taiteilijoille tai taidehankkeille apurahoja ikäpolvien väliseen, vanhuksille ja vauvoille kohdennettuun taiteeseen? Nähdäänkö se tarpeellisena? Näen rahoitusrakenteen kehittämisen erittäin oleellisena, jotta tämänkaltaisen esitystoiminta voisi jatkua ja kehittyä.

Viime vuosina taiteen rahoittajat ovat tarttuneet kasvavissa määrin hankkeisiin, jossa taiteella edistetään hyvinvointia. Suomen Kulttuurirahasto myöntää Taidetta hoitolaitoksiin -apurahoja ja Taiteen edistämiskeskuksessa ovat haettavissa Kulttuurin hyvinvointivaikutusten erityisavustukset. Taiteen edistämiskeskuksessa on myös kulttuurihyvinvoinnin palvelu, jonka tehtävänä on vahvistaa taiteen käyttöä sosiaali- ja terveyssektorilla (Taike 2020). Koko ajan kasvaa myös tutkimusten ja tutkimustulosten määrä taiteen hyvinvointivaikutuksista, mikä ruokkii tarvetta rahoituksille. Jatkossa, rahoitusten myötä, taiteilijoilla tulee olemaan myös enemmän työtilaisuuksia hoivayhteisöissä.

Itselleni tämä kehittämishanke on tuonut paljon palkitsevia esityskokemuksia ja uudenlaisen toimintaympäristön. Olen kokenut käytännössä sen, että ikäpolvien kohtaamiset taiteen kautta ovat merkittäviä ja niille on selkeä tarve. Haastattelemanı ihmiset ovat avanneet uusia näkökulmia ikäpolvien välisiin taidekokemuksiin. Taiteen tekijänä minulle on vahvistunut, että kohtaaminen ja vuorovaikutus liikkeen ja musiikin kautta on edelleen sitä mitä haluan taiteellani tehdä. Tämän tutkielman kirjoittaminen on tuonut monia esiintyjänä kokemiani asioita konkreettisemmaksi ja auttanut sanallistamaan Loiske Ensemblen esitystoimintaa.

LÄHTEET

Ahonen-Eerikäinen, H. 1999. Samalle aaltopituudelle. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Arts Equal 2020. Tietoa hankkeesta. Viitattu 23.4.2020.
<https://sites.uniarts.fi/fi/web/artsequal/tietoa-hankkeesta>

Fancourt, D. & Finn, S. 2019. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2019 (Health Evidence Network (HEN) synthesis report 67). Viitattu 23.4.2020.
<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf>

Järvinen, P. & Järvinen, A. 2004. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Klemola, T. 2004. Taidon filosofia – filosofin taito. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. Luettavissa myös: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95448/taidon_filosofia_2004.pdf?sequence=1

Koivusalo, H. & Salenius, H. 2012. Aistit avoinna oppimaan. Opettajaopiskelijoiden oppimistyyliä ja havainnollistaminen. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 7.5.2020.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38518/Koivusalo_Salenius.pdf?sequence=2

Laitinen, L. 2017. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Saatavissa myös: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166166.pdf>

Lautala, E. 2018. Helsingin yliopisto, uutiset. Viitattu 25.4.2020.
<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/terveys/tanssijan-aivot-reagoivat-nopeasti-musiikin-muutoksiin-ja-osoittavat-voimakasta-yhteytta-tunne-ja-muistitietoon-liittyvilla-aivotaajuuksilla>

Lehtonen, J. 2015. Elämäntunto – Näyttelijä kohtaa hoitolaitosyleisön. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun esittävien taiteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja. Sarja – Acta Scenica 42. Väitöstutkimus. Helsinki: Taideyliopiston teatterikorkeakoulu. Viitattu 22.7.2019
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156950/Acta_Acenica_42.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Maasola, Mikko. 2020. Yle uutisten artikkeli. Kaikki ei tapahdu nyt netissä – ikkunateatteri vie esityksiä eristyksissä oleville senioreille. Viitattu 10.4.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11265653>

MLL 2018. Kylämummit ja -vaarit. Viitattu 17.4.2020.
<https://www.mll.fi/vanhemmille/toiminta-lapsiperheille/kylamummit-ja-vaarit/>

Monni, Kirsi. 2004. Olemisen poeettinen liike. Tanssin uuden paradigman taidefilosofisia tulkintoja Martin Heideggerin ajattelun valossa sekä taiteellinen työ vuosilta 1996-1999. Acta Scenica 15. Teatterikorkeakoulu. Helsinki: Yliopistopaino. Luettavissa myös: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33790/Acta_Scenica_15.pdf?sequence=1

Poikonen, H. 2017. Helsingin yliopisto, uutiset. Viitattu 25.4.2020.
<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/terveys/tanssijan-aivot-kehittyvat-ainutlaatuisella-tavalla>

Poikonen, H. 2018. Dance on Cortex: Erps and phase synchrony in dancers and musicians during a contemporary dance piece. Doctoral Dissertation. Faculty of Medicine. University of Helsinki. Helsinki: Unigrafia. Luettavissa myös: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/234644/DANCEONC.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Posti, J. 2015. Kieliluotsin lokikirja. Viitattu 12.7.2019
<https://www.kieliluotsi.fi/lokikirja/vanhuksia-ikaantuvia-ja-senioreja/>

Rosenlöf, A-M. 2016. Elämä pitkä, taide lyhyt? Ikäihmisten kulttuuripalveluiden rahoitus Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskuksen julkaisu. Saatavissa myös:
<https://www.hel.fi/static/liitteet/kulke/Julkaisut/IkaihmistenkulttuuripalvelujenrahoitusHelsingissa.pdf>

Saarenheimo, M; Pietilä, M; Maununaho, S; Tiihonen, A & Pohjolainen, P. 2014. Ikäpolvien taju – Elämäkulkua ja ikäpolvet muuttuvassa maailmassa. Vanhustyön keskusliiton julkaisu. Viitattu 12.7.2019
http://www.vtkl.fi/document/1/1396/7b37447/Ikapolvien_taju.pdf

Siirala, R. 2012. Tanssia vauvoille – vauvatanssiesitysten ulottuvuudet ja vuorovaikutus niissä. Opinnäytetyö. Esittävä taide, Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutus. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.7.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012060812209>.

Siljamäki, J. 2020. Artikkelit. Silva Siponkoski: "Vanhuuden tulisi olla loppuhuipennus". Viitattu 12.4.2020.
https://www.hamk.fi/2020/silva-siponkoski-vanhuuden-tulisi-olla-loppuhuipennus/?utm_campaign=unspecified&utm_content=unspecified&utm_medium=email&utm_source=email

Simes, I. 2019. Artikkelit > Empatia on selviytymisen edellytys. Viitattu 7.5.2020.
<https://voima.fi/artikkeli/2019/empatia-on-selviytymisen-edellytys/>

Small Size Network 2020. About Small Size. Viitattu 23.4.2020.
<http://www.smallsizenetwork.org/site/about>

Taike 2020. Ajankohtaista > uutinen 7.4.2020. Taike käynnistää uuden palvelun sosiaali- ja terveyssektorin toimijoille ja taiteilijoille. Viitattu 22.4.2020.
<https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1308978>

Taikusydän 2020. Viitattu 23.4.2020. Info > Taiteesta hyvinvointia. <https://taikusydan.turkuamk.fi/>

Tanssin talo 2019. Ajankohtaista. Aivotutkimus: tanssin katsominen aktivoi aistit. Viitattu 25.4.2020.
<https://tanssintalo.fi/ajankohtaista/aivotutkimus-tanssin-katsominen-aktivoi-aistit/>

Tanssintiedotuskeskus 2019. Ajankohtaista > Artikkelit. WHO:n hyvinvointiraportissa tanssin terveysvaikutukset tulevat esiin lukemattomin tavoin. Viitattu 23.4.2020.
<https://www.danceinfo.fi/artikkelit/whon-hyvinvointiraportissa-tanssin-terveysvaikutukset-tulevat-esiin-lukemattomin-tavoin/>

THL 2019. Ikääntyminen > Muuttuvat vanhuspalvelut. Viitattu 8.5.2020.
<https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/muuttuvat-vanhuspalvelut>

Ukkonen-Mikkola, T. 2011. Sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampereen Yliopisto. Viitattu 20.7.2019
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66723/978-951-44-8382-0.pdf?sequence=1>

Aineistolähteet:

Brotherus, H. Puhelinhaastattelu. Tanssitaiteilija TeM Hanna Brotherusta haastatteli 14.6.2019 Riikka Siirala.

Kätkä, M. 2019. Haastattelu. Muusikko MuM Mari Kätkää haastatteli 9.5.2019 Riikka Siirala.

Ryhmäkeskustelu 2019. Helsinkiläisessä palvelutalossa 25.1.2019 toteutettu ryhmäkeskustelu BabyTango-esityksen jälkeen. Keskustelun moderaattoreina toimivat Riikka Siirala ja Liisa isotalo (Osiris teatteri).

Sillanpää, V. 2019. Puhelinhaastattelu. Helsinkiläisen seniorikeskuksen vastaava ohjaaja Veera Sillanpää haastatteli 26.4.2019 Riikka Siirala.

LIITE 1 BabyTangon käsiohjelmatiedot

BabyTango – tanssiesitys ja tanssit vauvoille ja vanhuksille

Loiske Ensemble: BabyTango

Koreografia ja tanssi: Riikka Siirala

Musiikin suunnittelu ja toteutus: Mari Kätkä

Ohjauksellinen apu: Antti Larmola

Pukusuunnittelu: Saija Siekkinen

Valosuunnittelu: Sauli Närhi

Konsepti: Riikka Siirala, Mari Kätkä ja Antti Larmola

Valokuvat: Eleonoora Mikkola Dorit Salutskij

Tuotanto: Loiske Ensemble ja OSIRIS teatteri

Kokonaiskesto on noin 40 minuuttia.

BabyTango-esitys tuo vauvaperheille ja vanhuksille elämyksiä tanssin ja elävän musiikin parissa. *BabyTango* yhdistää esityselämyksen sekä yhteisen tanssihetken. Tango on tunnetta, kuuntelua, yhteistä liikkeen virtaa, antautumista, viemistä ja vietäväksi tulemistä. Vuorovaikutuksellinen teos käsittelee vauvan ja vanhemman suhdetta. Se on intensiivinen, ihana, hurja, herkkä ja ainutlaatuinen. Se on sanattoman ymmärryksen tila, jossa liikkeet, eleet, tunteet ja äänet kertovat kaiken oleellisen – kun yhteisiä sanoja ei vielä ole. *BabyTango* on vuorovaikutuksen, kommunikaation ja rakkauden hetki.

BabyTango sai ensiesityksensä Hurraa! -lastenteatterifestivaaleilla 17.–26.3.2017 Helsingissä.

Loiske Ensemble

Loiske Ensemble tarjoaa taide-elämyksiä esitysten ja työpajojen muodossa pienille lapsille. Loiske Ensemble perustettiin vuonna 2006 tarpeesta tuottaa alle 3-vuotiaille katsojille elämyksiä ja kokemuksia tanssitaiteen keinoin. Työskentely johti tekijät tutkimukseen kommunikaation tavoista (mm. liikkeen, musiikin ja äänen avulla) kaikkein pienimpien katsojien parissa.

Loiske Ensemble on tehnyt viisi vauvoille suunnattua tanssiesitystä:

Pieniä ihmeitä (2006), *Kukuluku* (2008), *Zukkapaitupumbula* (2013), *BabySauna* (2015) ja *BabyTango* (2017). *Kiitolaukkaa Kipitikolkkaa* (2014) on suunnattu yli 2-vuotiaille ja *Metsä* (2019) on suunnattu 0–6-vuotiaille katsojille.

Loiske Ensemblen esitykset ovat kiertäneet mm. teattereissa, kulttuuritaloilla, päiväkodeissa, tanssi- ja lastenkulttuurifestivaaleilla aina Japanissa saakka. Loiske Ensemblen tanssiesitykset ovat osa OSIRIS teatterin toimintaa, vuodesta 2013 lähtien.

Riikka Siirala on helsinkiläinen tanssitaiteilija ja teatteri-ilmaisun ohjaaja. Hän on tehnyt useita tanssia, ääntä ja musiikkia yhdistäviä teoksia yhdessä työryhmän kanssa mm. *Saaren halkeamia*, *Yli tuonen tumman virran*, *Muistipeli*, *Kääntöpisteitä* sekä *Maan Unia*. Siirala on perustanut Loiske Ensemblen yhdessä Laura Kairamon kanssa. Loiske Ensemble tekee tanssiesityksiä vauvoille ja pienille lapsille perheineen. Riikka toimii Loiske Ensemblen taiteellisena ja tuotannollisena vastaavana. Lisäksi hän on esiintynyt mm. OSIRIS teatterin poikkitaiteellisissa näyttämöteoksissa sekä Suomen Kansallisoopperassa.

Mari Kätkä (MuM) on musiikin monitoiminainen niin esiintyjänä kuin kouluttajana. Hän on tehnyt lastenkulttuuri-, teatteri- ja televisiotöitä, johtanut teatteriorkestereita mm. Suomen Kansallisteatterissa ja Helsingin kaupunginteatterissa. Mari toimii opettajana muun muassa Taideyliopiston Teatterikorkeakoulussa.

www.osiristeatteri.fi/loiske
@loiskeensemble

BabyTangon musiikki:

Sirkustango/ Mari Kätkä

A Media Luz/ Donato, Edgardo

La Paloma/ trad.

Satunmaa/ Mononen

Tango merellä/ Aava

Syyspihlajan alla/ Koskimaa

Siks oon mä suruinen/ Kärki

Muista minua/ Kärki

Tango-kavaljeeri/ Sylvain, (suom.) Beatrice

Une Petite Fille/ Datin

Mustasukkaisuutta/ Gade

Uno/ Mores

La Cumparsita/ Rodriguez

LIITE 2 Kohtausluettelo

BABYTANGO

Kohtausluettelo

1. Intro

Yleisön saapuminen, Riikka ja Mari vastaanottavat ja ohjaavat yleisön istumaan ja antavat ohjeet yleisölle.

Riikka pumpppaa vaaleanpunaisen ilmapallon jalkapumpulla, Mari menee omalle paikalleen istumaan haitarin kanssa. Riikka poistuu näyttämön taa.

2. Pallo ja tango; vauvan ja vanhemman yhteys; syntymän ja odotuksen ihme

Mari tanssittaa palloa onkivavan päässä tyhjässä tilassa ja tekee samalla haitarilla hengitysäniä.

Riikka saapuu tangokävelyllä ja käy tervehtimässä yleisöä tanssien.

Riikan tanssileikki vapapallon kanssa tilassa. Pallo laskeutuu Riikan syliin, Riikka irrottaa siiman ja musiikki alkaa.

Biisi: Sirkustango (säv. Kätkä, Mari)

Riikka tanssii pallon kanssa; pallo ensin sylissä vauvana, tanssin edetessä vapaammin käsissä ja pari heittoa myös ylös.

Riikka vie pallon nukkumaan vavan päähän, heijausliike pallolle.

3. Soittoleikki

Riikan ja Marin tervehdysele toisilleen. Mari kävelee etunäyttämölle ja alkaa soittoleikki haitarin ja Riikan kanssa. Mari soittaa, Riikka osallistuu saman kappaleen soittamiseen, soittamalla haitarista sävelen sieltä toisen täältä.

Biisi: A Media Lux (säv. Donato, Edgardo)

Fokuksena sormen ja käden liike, äänen lähde ja soittamisen periaate sekä yhteissoitto. Riikalla käsien tanssi näyttämön etualalla ja piiloleikki käsien takaa.

4. Rytmileikki ja vauvasta taaperoksi

Kysymys ja vastaus; Mari naputtaa haitarin kylkeen rytmin, Riikka vastaa napsuttamalla rytmin ensin suullaan ja sen jälkeen taputtaen sen käsillään lattiaan.

Mari siirtyy takaisin tuolilleen soittamaan.

Biisi: La Paloma (trad.)

Riikan tanssi lattiatasosta kohti pystyasentoa; vauvasta taaperoksi ja kävelyyn oppiminen. Loppuu ympäröitymiseen jalkojen päällä.

5. Vanhemman rooli arjen pyörytyksessä

Biisi: Suomitangosikermä (Satumaa/ Mononen, Tango merellä/ Aava, Syyspihlajan alla/ Koskimaa, Siks oon mä suruinen/ Kärki, Muista minua/ Kärki)

Riikka tervehtii palloa, joka keinuu ongenavan päässä. Riikan tanssi, jossa arjen askareita vanhemman näkökulmasta: leivonta, punnerrus, lepohetki ilman vauvaa,

pallo-vauvan irrotus, pallon hyssytys, juoksuhyssytys, lennätys, keinutus ja syleily. Tanssi päättyy istumaan pallo sylissä.

6. Runo ja laulu

Ollaan vaan lähekkäin -runo vuorolausuntana. Mari aloittaa, Riikka tulee mukaan. "Ollaan vaan, tässä näin. Ollaan vaan, lähekkäin, vierekkäin, vastakkain, rinnakkain, sylikkään. Ollaan vaan."

Biisi: Tango-kavaljeeri (säv. Sylvain, suom. Beatrice)

Mari ja Riikka laulavat. Riikka tanssittaa palloa ja vie pallo-vauvan nukkumaan onkivavan päähän. Riikka ja Mari ottavat suoraa kontaktia laulun kanssa yleisöön: "Saanko olla kavaljeeris sun, tämän yhden hetken? jne...". Riikka tanssittaa mahdollisesti myös vauva/taaperoyleisöä.

7. Kengät tanssii

Mari lähettää Riikalle oranssin pyörillä kulkevan työkalupakin, josta löytyy ensin kaksi isoa värikästä sulkaa ja sitten hopeiset tanssikengät.

Biisi: Une petite fille (säv. Datin)

Riikka laittaa sulat selkäänsä, kengät käsiinsä ja alkaa tanssittamaan kenkiä lattiatasossa konttausasennossa. Kenkien oma tangosoolo. Kengät lähestyvät yleisöä, hakevat kontaktia ja tekevät rytmejä lattiaan.

Kun biisi loppuu, kengät alkavat villin rytmitanssi-soolon, joka päättyy stilliin.

8. Viimeinen tanssinumero

Biisi: Mustasukkaisuutta (säv. Gade)

Riikka laittaa kengät rytmikkäästi jalkaansa, ottaa sulat käsiinsä ja tanssii pystytasolla.

9. Yhteistanssit

Biisi: Uno (säv. Mores)

Mari liikuttaa ilmapalloa ongenvavan päässä ja ilmapallo hakee yleisöä tanssimaan.

Riikka houkuttelee ja hakee yleisön mukaan tanssimaan isojen sulkien kanssa.

Yhteistanssit näyttämöllä 2-3 biisiä. Riikka tanssittaa yleisöä.

Kiitokset ja kumarrus.

Yleisö voi jäädä tutkimaan palloa, haitaria, esiintyjä. Vapaata seurustelua esiintyjien ja yleisön kanssa, yhteiskuvia.